

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΖ΄.

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι πρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἐκδοτὸν ἔτους καὶ εἶναι ἑξαμηνιαίου—Γραφεῖον Διευθ. Ὁδ. Παρθενιαγωγείου 14.

9 Ἀπριλίου 1889.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

Ὁ Σολομών δὲν ἐπέδρασε πολὺ ἐπὶ τὴν θεολογίαν καὶ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ὅμως ἐν τῇ θρησκευτικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ σημειῶναι οὕτως εἰπεῖν ὀριστικόν τι καὶ σπουδαιότατον σημεῖον διότι ψυχοδόμησεν οἶκον τῷ Κυρίῳ. Ὅπως ὁ πατήρ του Δαυὶδ, ὁ Σολομών ἐθεώρει τὸν Ἰεχωβά ὡς τὸν προστάτην θεὸν τοῦ Ἰσραήλ, ἐτίμα δ' αὐτὸν ἐν πάσι τοῖς κηθιερωμένοις τόποις καὶ μάλιστα ἐπὶ τόπων ὑψηλῶν προσφέρων εἰς αὐτὸν δῶρα καὶ καιῶν θυμιάμα. Ὁ κατ' ἐξοχὴν δὲ πεφημισμένος ἐκ πάντων τῶν ὑψηλῶν τόπων ἦτο τὸ ὄρος Γαθαὼν, ὅπου συχνάκις ἀνίστατο καὶ ἐπορεύετο ὁ Σολομών προσφέρων χιλίαν ὀλοκαυτώσιν. Ἐκεῖ δὲ καὶ ὤφθη ὁ Ἰεχωβά τῷ Σολομώντι ἐν ὕπνῳ τὴν νύκτα καὶ τῷ ἔδωκε τὴν σοφίαν. Καὶ ὁ λαὸς δὲ ἦσαν θυμῶντες ἐπὶ τοῖς ὑψηλοῖς.

Τὴν ἐλαφρὰν ἐκείνην λογικὴν τάσιν, ἣν ὁ Δαυὶδ εἶχε δώσει εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἰεχωβά φαίνεται ὅτι τὴν ἐξηκολούθησεν ὁ Σολομών. Οὐδέποτε συμβουλευέται τὸν Ἰεχωβά διὰ μέσου τοῦ οὐρίου καὶ τουμίμη οὐδὲ διὰ μέσου τῶν προφητῶν. Τὸ ὄνειρον μόνον ἐδέχετο ὡς δηλωτικὸν τῆς θείας βουλήσεως, ἀλλὰ τὸ ὄνειρον ἦτο μέσον συγκοινωνίας πρὸς τὸν Θεὸν ὅπως προσωπικόν, τὸ ὁποῖον κατήργει πάντα τὰ παλαιὰ ὄργανα τῶν χρησμῶν. Τὸ ὄνειρον ἀπετέλει τὴν κατ' ἐξοχὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀρχαίων χρόνων, οἷαν αὐτὴν βλέπομεν ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἰάβ, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἐβλεπεν ἀπ' εὐθείας τὰς ὀπτασίας τοῦ Θεοῦ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ἀνθρώπου ἄλλου ἢ μηχανήματος οἰουδήποτε. Διὰ τοῦτο δὲ ἱερεῖς καὶ προφῆται εἶναι τεταπεινωμένοι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σολομώντος. Οἱ ἱερεῖς εἶχον κατασταθῆ ἀπλοῖ τοῦ βασιλέως ὑπάλληλοι, οἱ δὲ προφῆται περιέστησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κρύπτωσι τὴν κατὰ τῶν τότε γενομένων δυσαρέσειάν των καὶ νὰ γυγγύζωσιν ἐν τῷ κρυπτῷ. Ὁ βασιλεὺς ὡς ἐκλεκτὸς τοῦ Κυρίου κατέχει τὴν πρώτην τοῦ ἔθνους θέσιν καὶ εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πράγματα.

Ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης εὕρισκετο πάντοτε

παρὰ τὸ παλάτιον τοῦ βασιλέως ἐν καταστάσει προσωρινῇ, ἢ δὲ σκηνῇ, ἣτις τὴν ἐσκέπαζε καθίστατο κατ' ἐκάστην πλειότερον βασιλικόν τι ἱερόν, ὅπου ἤδρευεν ἡ κυριωτάτη ἰσχύς καὶ δύναμις τῆς βασιλείας. Ὁ Σολομών μετὰ τῶν ἀκολούθων του ἀνῆγεν ὀλοκαυτώσεις κατὰ πρόσωπον τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐποίησε εἰρηνικὰς καὶ ἐποίησε πότους μεγαλοπρεπεῖς, οὕτω δὲ ἡ λατρεία τοῦ Ἰεχωβά εἶχε προσλάβῃ σχεδὸν αὐλικὸν χαρακτήρα, ὁ δὲ λαὸς, ὡς φαίνεται, ἐλάχιστα μετείχεν αὐτῆς, διότι πρὸς τοῦτο θὰ ἐχρειάζετο νὰ εἰσορμήσῃ εἰς τὸ παλάτιον, ὅπερ καὶ τότε ὅπως καὶ πάντοτε δὲν ἦτο εὐκόλον πράγμα. Ἡ πολιτικὴ τῆς δυναστείας ἤρχισεν ὅπως ἦτο φυσικὸν νὰ γεωργῇ πρὸς ἴδιον κέρδος τὸ ἱερόν παλλάδιον, ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ὀποίου εἶχεν οὕτως εἰπεῖν γεννηθῆ.

Ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ φαίνεται ὅτι εἶχεν ἤδη ἐπὶ Δαυὶδ ἀποφασισθῆ, ὑπῆρξε δὲ τὸ κυριωτάτον ἔργον τοῦ Σολομώντος. Ὁ κόσμος κατὰ τὸ χιλιεστὸν πρὸ Χριστοῦ ἔτος εἴτεινεν εἰς τὸ νὰ οἰκοδομῇ ναοὺς. Ἡ Τύρος προσηγήθη κατὰ τοῦτο τῶν ἄλλων σημητικῶν χωρῶν καὶ πόλεων καὶ εἶχεν ἤδη βεθε.λίμ ὡς οἱ ἐγγύρωροι τὰ ὀνόμαζον, ἀπομιμήματα τῶν ναῶν τῆς Αἰγύπτου. Ἡ ἰδέα τοῦ νὰ λάβῃ καὶ ὁ Ἰεχωβά κατοικίαν ἄλλην ἢ τὴν σκηνήν, ἦν μόνον εἶχεν ἕως τότε, σχεδὸν ἐπεβάλλετο πλέον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀφ' ὅτου ὁ βασιλεὺς εἶχε κτίσῃ δι' ἑαυτὸν μεγαλόλιθον οἶκον. Τοῦ χαλκοῦ ἄφθονος ἐγένετο τότε χρῆσις ἐν τοῖς ναοῖς τῆς Τύρου. Ἄλλ' ὁ Δαυὶδ ἐν τοῖς πολέμοις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀραμαιοὺς καὶ τοὺς ἄλλους τῆς Κοίλης Συρίας λαοὺς εἶχε κατακτήσῃ μέγαν μεταλλικὸν πλοῦτον. Ἦσαν λοιπὸν ὄριμα τὰ πράγματα ὥστε νὰ δοθῆ καὶ εἰς τὸν Ἰεχωβά ἡ ἀμοιβή, ἣν κατὰ τοὺς τότε χρόνους ἀπῆτουν μάλιστα οἱ θεοὶ οἱ προστάται ἢ πολιούχοι, οἶκος δηλαδὴ ἴδιος, ὅπου νὰ ἐδρεύῃ ἡ μεγαλειότης των καὶ ὅπου μόνον καὶ ἀποκλειστικῶς νὰ λατρεύωνται. Ὡς γῆπεδον διὰ τὴν οἰκοδομὴν ἐξέλεξεν ὁ Σολομών μέρος τι, ὅπου ὑπῆρχεν ἡδὴ βωμὸς τοῦ Ἰεχωβά, κτισθεὶς ἐκεῖ ἕνεκα λοιμῶδων ἀναθυμιάσεων, αἰτινες ἐνομιζέτο ὅτι ἀνεδίδοντο ἀπὸ τοῦ βῆθους τῆς γῆς πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἦτο δὲ ὁ

τόπος γειτονικός και πρὸς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πρὸς τὸ βασιλικὸν παλάτιον. Ἐπετεύχθη δὲ βᾶσις πρὸς οἰκοδομὴν στερεὰ καὶ ὀμαλωτάτη δι' ἐπιχώσεως, περὶ δὲ ἀπομονώσεως τοῦ ναοῦ, ὥστε νὰ εἶναι περιφανὴς οὐδαμῶς ἐφρόντισαν. Τὸ οἰκοδόμημα, σχήματος ὀρθογωνίου, κατεκάλυπτε τὸν χώρον, ὃν κατέχει τώρα τὸ τζαμίον τοῦ Ὁμάρ. Πανταχόθεν τὸ περιεσφιγγὸν ἄλλα κτίσματα. Ἡ εἰσοδὸς τοῦ ἴτο πρὸς ἀνατολάς. Οὕτω δὲ τὸ οἰκοδόμημα ἐλάχιστα μὲν ἤρχετο εἰς σχέσιν καὶ συνάφειαν πρὸς τὴν πόλιν, τούναντίον δὲ καθ' ἅπασαν τὴν διάπληξιν καὶ συνάρθρωσιν τοῦ κτίσματος, προφανῆς ἦτο ὁ συνδεσμός αὐτοῦ πρὸς τὸ παλάτιον τοῦ βασιλέως. Ὁ βασιλεὺς ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν του κλίμακα καὶ τὸ θεωρεῖόν του κατὰ τὰς θυσίας, οὕτω δὲ εἶναι διατεταγμένα τὰ πράγματα, ὥστε νὰ εἶναι αὐτὸς ἐκεῖ ἐνθρονισμένος καὶ νὰ ἐμποιῆ αἰσθησὶν ἢ παρουσίᾳ του. Οὐδέποτε οἰκοδόμημα ὑπῆρξεν ἥττον ἐθνικὸν τοῦ ναοῦ ἐκείνου, ὅστις ἦτο μᾶλλον ἰδιωτικὸς ναὸς ἢ ὅπως νῦν θὰ ἐλέγομεν κύλικον παρεκκλήσιον καὶ ὄχι ναὸς ἐθνικὸς μεγάλου λαοῦ ἢ πόλεως ἐνεχούσης ἐν ἐαυτῇ λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ δημοτικὸν στοιχεῖον. Αἰῶνες δὲ ἐχρειάσθησαν ἕως οὗ τὸ ἱερόν ἐκεῖνο κατασταθῆ τὸ κέντρον τοῦ ἐθνικοῦ βίου καὶ τὸ ἀγάπημα τῶν Ἑβραίων.

Ἡᾶσαι αἱ προσπάθειαι τῶν νεωτέρων ἀρχιτεκτόνων τοῦ νὰ ἀνακτίσωσι τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ἱστορικῶν βιβλίων, λαμβανομένης ὡς ἀκριβεῖς, ἀπέτυχον καὶ θὰ ἀποτυγχάνωσι πάντοτε. Διότι αἱ περιγραφαὶ ἐκείναι, γενόμεναι ἀπὸ μνήμης ὑπὸ ἀφηγητῶν ἀπέφρων πάσης ἀρχιτεκτονικῆς γνώσεως, εἶναι μεστὰ ἀδυνατοτήτων καὶ ἀντιλογιῶν, ἀριθμὸς δὲ οὐδὲ εἰς εἰς ἀκριβής. Ἄλλ' ἡ γενικὴ ὁμῶς φυσιογνωμία τοῦ ναοῦ φαίνεται τούναντίον μετὰ βεβαιότητος ὁμοιάζουσα. Ἦτο ναὸς αἰγυπτιακῶν μετρίων διαστάσεων, μετὰ προνάου ἀποτελουμένου ἐκ παραστάτων, δύο μεγάλων στύλων χαλκῶν μετὰ τῶν ἐπιθεμάτων αὐτῶν.

Οἱ δύο ἐκεῖνοι στῦλοι, ποιηθέντες ὡς ὑποτίθεται ὑπὸ τοῦ Χιράμ, ὅστις ἦτο πλήρης συνέσεως τοῦ ποιεῖν πᾶν ἔργον ἐν χαλκῷ. Τυρίας ὅπως δὴ ποτε ἐργασίας, ἕκαμον ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἑβραίους, καὶ ὅπως συνήθως συμβαίνει εἰς λαοὺς ὄχι πολὺ καλλιτεχνικοῦ πνεύματος, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν γέννησιν πολλῶν καὶ ἀλλοκότων διανοήσεων. Ἐδωκαν ὀνόματα εἰς τοὺς στύλους καὶ ὀνομάσθη ὁ πρῶτος Ἰαχούμ, καὶ ὁ δεύτερος Βολώζ. Δὲν εἶνε δὲ ἀδύνατον τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα νὰ εἶχον χαραχθῆ ἐπὶ τῶν στύλων ὡς τινα ἀλεξήτῃρια μαγικὰ ἐπιγράμματα, ὑπὸ φοινίκων χωνευτῶν, ἐπειτα δὲ νὰ ἐξεληφθῆσαν αἱ δύο λέξεις ὡς τὰ ὀνόματα τῶν δύο στύλων ὑπὸ ἀνθρώπων ἀγνοούντων τὰ φοινικικὰ πράγματα.

Οἱ δύο οὗτοι στῦλοι ἦσαν τοῦ σχήματος τὸ ὅποιον βλέπομεν ἐν τῷ Ῥαμσίῳ τῶν Θηβῶν, μετὰ κισνοκράνου οἰοῦναι δεδικτυωμένου διὰ δραγματῶν λωτοῦ καὶ ῥοῶν. Ἦσαν δὲ οἱ στῦλοι κενοὶ ἔσωθεν, τὸ δὲ πάχος τοῦ μετάλλου ἦτο τεσσάρων δακτύλων, ὥστε ἀπετέλουν στερεὸν ἔρεισμα διὰ τὸ ἐπικαθήμενον ἐπιστόμιον, ἴσως ὁμῶς τὸ μέταλλον περιεκαλύπτεν ἐκτὸς τούτου καὶ κτίσμα ἐσωτερικόν.

Ἡ μεγάλη θύρα τοῦ ναοῦ εἶχε φλιάς ἐκ ξύλων ἀρκέουθου, αἱ δὲ σανίδες τῆς θύρας ἦσαν πεύκιναι. Ὑπῆρχε δὲ ἄνοιγμα εἰς τὰς σανίδας τῆς μεγάλης θύρας, δι' οὗ ἠδύνατό τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν χωρὶς νὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀνοιχθῶσιν αἱ ὑπερμεγέθεις ἐλεῖναι πτυχαί. Τὰ σανιδώματα εἶχον ἐγκολαπτὰ ἐπ' αὐτῶν χερουβὶμ καὶ φοινίκας καὶ πέταλα διακεπετασμένα, τὰ δὲ ἐγκολάσματα ταῦτα ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ χαραγμάτα ἦσαν διὰ χρυσοῦ κατηγμένα ἐπὶ ἐδάφους πιθανώτατα ἐπικεκαλυμμένου δι' ὀμαλῆς ἐπιχώσεως.

Ὁ ναὸς δὲν ἐφωτίζετο εἰμὴ ἀνωθεν διὰ θυρίδων κηκλιδωτῶν, εἶχε δὲ τοῖχον, ὅστις ἄφινεν εἰς τὸ βάθος μικρὸν τινα χώρον ἱερόν, τὸ *δαθὶρ*, ὅπερ ὕστερον ὀνομάσθη ἅγιον τῶν ἁγίων. Καὶ τὸ ὄροφωμα τοῦ ναοῦ ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ δοκῶν κεδρίνων, ὡσαύτως δὲ κεδρίνοι ἦσαν καὶ αἱ ἐπικαλύπτουσαι τοὺς συνδέσμους σανίδες. Τὸ δὲ ἔδαφος τοῦ ναοῦ ἦτο πεύκινον καὶ ἐστολισμένον διὰ χρυσῶν γραμμῶν. Οἱ τοῖχοι εἶχον οἰκοδομηθῆ ἔσωθεν διὰ ξύλων κεδρίνων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ ἕως τῶν τοίχων καὶ ἕως τῶν δοκῶν, ὥστε οὐδαμῶς ἐφαίνετο τὸ λίθινον κτίσμα καὶ εἶχον διὰ γραφίδος γεγραμμένα ἐγκολαπτὰ χερουβὶμ καὶ φοινίκας καὶ ἀνθη λωτοῦ, τὸ ὅλον δὲ εἶχε πεταλωθῆ διὰ χρυσοῦ πιθανῶς διαφόρων ἀποχρώσεων.

Δὲν ἠξυερόμεν πῶς ἐφωτίζετο τὸ *δαθὶρ*. Ἐσωτερικῶς τὸ ὕψος τοῦ ἴτο, καθὼς φαίνεται, ταπεινότερον τοῦ λοιποῦ οἴκου, δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον τὸ ἄδυτον ἐκεῖνο καὶ παντάπασιν νὰ μὴ ἐφωτίζετο, ὅπως συνέβαινε ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς ναοῖς. Διότι πολλάκις ἐλέχθη ὅτι φιλεῖ τὸν γνόφον καὶ τὸ μυστήριον ὁ Ἰεχωβά ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν καθαρὸν καὶ ἐλεύθερον ἀέρα τῶν βουνῶν.

Τὸ δὲ κύριον πρᾶγμα, τὸ ὅποιον ἐμελλε νὰ κλεισθῆ ἐντὸς τοῦ *δαθὶρ* ἦτο ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης. Ἡ παλαιὰ ἐκείνη κιβωτὸς εἶχε βέβαια ὑποστῆ πολλὰς ἐπισκευὰς καὶ διορθώσεις, δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον καὶ ἐπὶ Σολομῶντος ἀκόμη νὰ ὑπέστη. Τὰ στολιζόμενα αὐτὴν παλαιὰ χερουβὶμ θὰ ἐφαίνοντο ἐν σχέσει πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ νεοκτίστου ναοῦ ταπεινὰ καὶ μικροπρεπῆ, κατεσκευάσθησαν λοιπὸν ἐν τῷ *δαθὶρ* δύο λαμπρὰ ἐξ ἐπιχρῶσου ξύλου χερουβὶμ δέκα πῆχων, τὰ ὅποια ἀδιεπέτασαν τὰς πτέρυγας

αὐτῶν καὶ ἤπτετο πτέρυξ μία τοῦ τοίχου καὶ πτέρυξ χερουβὶμ τοῦ δευτέρου ἤπτετο τοῦ τοίχου τοῦ δευτέρου καὶ αἱ πτέρυγες αὐτῶν ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου ἤπτοντο πτέρυξ πτέρυγος.

Τὸ ἄνοιγμα δι' οὗ συνεκοινῶναι τὸ *δαθὶρ* πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ναοῦ ἐκλείετο διὰ θυρας ἀρκουθίνης, ὅπου πλέον ἢ ξυλογλυπτικὴ εἶχε οὐθᾶση εἰς τὸ ἔπακρον τῆς περισσοτελείας. Αἱ δύο πτυχαὶ τῆς θυρας ἦσαν κεκαλυμμέναι ὑπὸ χερουβὶμ καὶ φοινίκων καὶ καλύκων λωτοῦ. Τὰ ἐλαφρὰ δὲ ταῦτα ἀπεικασμάτα, εὐδιακριτὰ διὰ τοῦ χρυσοῦ, ἐξεχωρίζοντο καθαρὰ ἐπὶ τοῦ ἐλαιώδους ἐδάφους καὶ θὰ ἦτο λαμπρὰ τῷ ὄντι ἢ ἀντίθεσις. Φαίνεται ἀκόμη ὅτι εἶχε καὶ παραπέτασμα ἢ θύρα, ὅπερ ἠνοίγετο καὶ ἐκλείετο συρόμενον ἐπὶ χρυσοῦ ταινιδίου. Κατὰ πρόσωπον δὲ τοῦ *δαθὶρ* ὑπῆρχε θυσιαστήριον κεδρίνον καὶ περιεχόμενον διὰ χρυσοῦ, προωρισμένον διὰ τὰ θυμιάματα, παρὰ δὲ τὸ θυσιαστήριον τράπεζα χρυσοῦ, ἐφ' ἧς ἐτίθεντο οἱ ἄρτοι τῆς προσφοράς, ὅτινες ἀνεσούοντο καθ' ἑβδομάδα. Τέλος δὲ, κατὰ πρόσωπον ὡσαύτως τοῦ *δαθὶρ*, ἦσαν δέκα χρυσαὶ ἐπτάφωτοι λυχνίαι, πέντε ἐξ ἀριστερῶν καὶ πέντε ἐκ δεξιῶν, κάλλιστα χρυσοχοϊκῆς τέχνης ἔργα, ἔχοντα εἰς τὸ ἄκρον τῶν βραχίωνων ἐπτὰ σκυφία ὡς κάλυκας ἀνθέων. Οἱ δὲ βραχίονες ἦσαν ἀρθρωτοί, κατὰ τὰς ἡμικυκλικὰς αὐτῶν καμπυλώσεις, δι' ὀφθαλμῶν ἀνθέων, μικραὶ δὲ μυῖαι χρυσαὶ ἐκρέμαντο ἀπὸ χρυσῶν ἀλυσιδίων.

Ἐπὶ τὸν τοῖχον τοῦ οἴκου ἦσαν κύκλωθεν μέλαθρα καθ' ὅλον τὸ ὕψος τοῦ τοίχου εἰς τρία πατώματα, προωρισμένα εἰς κατοικίαν τῶν ἱερέων. Πρὸ δὲ τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἦτο ἐν ὑπαίθρῳ τοποθετημένον θυσιαστήριον χαλκοῦν διὰ τὴν ὀλοκαύτωσιν. Εἶχε δὲ ὁ βασιλεὺς ἴδιον σκηνώμα, ὅπῃθεν προίστατο τῶν γινομένων θυσιῶν.

Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα περιελαμβάνετο, τούλάχιστον κατὰ τὰ τρία αὐτοῦ μέρη, ὑπὸ αὐτῆς ἐσωτάτης, ὄχι μεγάλης, ἐχούσης ἐν κύκλῳ τρεῖς στίχους λίθων ἀπελεκήτων, ἐφ' ὧν ἐπερείδετο στίχος κατεργασμένης κεδρου, δι' ἧς ἐσκιάζετο ἡ αὐλή. Ἡ αὐλὴ αὕτη εἶχεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀφῆθῃ εἰς τοὺς ἱερεῖς, ὅτινες εἶχον τὴν κατοικίαν των περὶ τὸν ναὸν, βραδύτερον δὲ ἐσχματίσθη δευτέρα αὐλὴ εἰς χρῆσιν τῶν πιστῶν καὶ δευτέρα ἐξωτερικὴ στοά.

Τοιοῦτον ἦτο τὸ μικρὸν ἐκεῖνο οἰκοδόμημα, ὅπερ ὁμῶς τόσον ἐγείνετο ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀκουστόν. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ ἐπτὰ ἐτῆ ἐκτίζετο. Κατὰ τὸ μέγεθος ἦτο ὁ ναὸς ἴσος πρὸς μικρὰν μᾶλλον ἐκκλησίαν σημερινήν. Ἡ οἰκοδομὴ ὁμῶς αὐτοῦ ἐγείνετο μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας τὰ ὑλικά πάντα εἶχον ἐκ τῶν προτέρων παρασκευασθῆ πρὶν ἢ κομισθῶσιν εἰς τὸν τόπον τῆς κατασκευῆς, κατὰ δὲ τὴν Γραφήν, ἀσφύρα καὶ πέλεκυς καὶ πᾶν

σκευὸς σιδηροῦν οὐκ ἠκούσθη ἐν τῷ οἴκῳ ἐν τῷ οἰκοδομῆσθαι αὐτόν.»

Ὁ βασιλεὺς, ὅπως ἦτο φυσικόν, θὰ ἠσθάνθη χαρὰν μεγάλην διὰ τὴν συντέλειαν τοῦ μικροῦ ἐκείνου ἀριστουργήματος, μόνος δὲ σχεδὸν αὐτὸς θὰ κατελήφθη ὑπὸ ἀληθινοῦ πάθους ἐπὶ τούτῳ, διότι παρατηρεῖται, καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, ἡ ὀλοσχερῆς ἀπομάκρυνσις τοῦ λαοῦ, ὅστις οὐδὲν ἔλαβε μέρος. Διότι ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπῆρξε βασιλικὸν κατασκευάσμα καὶ ὄχι δημιουργήμα τοῦ ἔθνους. Ἐπὶ τῇ οἰκοδομῇ αὐτοῦ εἶναι μὲν καταφανῆς ἡ χαρὰ ὀλίγων ἀνθρώπων φιλοτέχνων, ὅτινες πολλὴν εἶχον ἀγάπην πρὸς τὴν μέγαν τότε ἰσχύουσαν φοινικὴν τεχνοτροπίαν, ἀλλ' οὐδαμῶς διακρίνεται ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ πλήθους. Οὐδεμίαν βλέπομεν αὐτοπροαίρετον αἰσθημάτων ἐκδήλωσιν, οὐδὲν ἀληθινῆς εὐλαθείας τεκμήριον. Ὁ βασιλεὺς εἰργάζετο χάριν τῆς δυναστείας του, ὁ λαὸς ἐσιώπα καὶ ἔμενε ἀδιάφορος. Προφανέστατα δὲ ἡ παλαιὰ ἐν ὑψηλοῖς τόποις λατρεῖα ἐξηκολούθει νὰ εἶναι πάντοτε ἡ ἀγαπητὴ λατρεῖα εἰς τοὺς πλείστους ἐκ τῶν Ἑβραίων.

Ἰδιᾶζον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ εἶναι ὅτι πολλάκις, ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, προσεκολληθῆ ἐπιμόνος καὶ μετὰ ζήλου εἰς πράγματα, τὰ ὅποια κατ' ἀρχὰς τῷ εἶχον ἐπιβληθῆ. Ὁ ναὸς ἦτο μία προσωπικὴ ἐπίνοια τοῦ Σολομῶντος, ἐπίνοια ὅλως πολιτικῆ, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα ἐμελλε νὰ εἶναι τὸ νὰ ἐξαρτηθῆ ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου. Ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν καὶ καθαρὰν ἰσραηλιτικὴν ἐποψίν, ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ ἐπρεπε νὰ φανῆ ὡς μία κατάπτωσις. Ὁ ἐν χώρῳ περιορισμὸς τῆς δόξης τοῦ Ἰεχωβά ἦτο μία ἐννοια τόσον ἀλλοτρία τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἰσραήλ, ὥστε, εὐθύς ἄμα συνετελέσθη ὁ περιλάλητος ναὸς, θὰ ἴδωμεν τὰ ζωτικώτατα τοῦ ἔθνους στοιχεῖα νὰ ἀποσχισθῶσιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὁμοεθνῶν καὶ νὰ κηρύξωσιν οὕτως εἰπεῖν διὰ τοῦ σχήματος ὅτι ὁ οἰκοδομηθεὶς ναὸς ἦτο ἀλλότριος κατ' οὐσίαν τῆς πατροπαράδοτου λατρείας τοῦ Ἰεχωβά. Τῷ ὄντι δὲ τὰ πάντα ἐν τῷ ναῷ ἐγίνοντο διὰ τὸν βασιλέα καὶ μόνον διὰ τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ. Οἱ προφήται οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ τοῦ Ἰεχωβά, δὲν ἐβλεπον εὐχαρίστως τοὺς νεωτερισμοὺς ἐκείνους. Ἡ θρησκευτικὴ ἀνάπτυξις τοῦ προφητισμοῦ καὶ παρὰ τῷ Ἰσραήλ καὶ παρὰ τῷ Ἰούδα, γίνετο ἐκτὸς τοῦ ναοῦ, μέχρι τῆς ἡμέρας, κατ' ἣν ὁ προφητισμὸς ἔλαβεν αὐτὸς κατοχὴν τοῦ ναοῦ καὶ κατέστησεν αὐτόν ἔρεισμα αὐτοῦ καὶ ὀχύρωμα ἴδιον. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ραββινισμοῦ προσήλθεν ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὸν ναὸν, ὁ δὲ *μουσαϊσμός* δὲν εἶναι ἄλλο τι, ὑπὸ μίαν ἐποψίν, παρὰ ἀπόκρισις πρὸς τὸν Σολομῶντα. Καὶ βραδύτερον

δὲ ἡ μεγάλη ἐκείνη ζῶσα σύνοψις τοῦ Ἰσραήλ, ὁ Ἰησοῦς, θὰ μισήσῃ τὸν ναόν, θὰ θελήσῃ νὰ καταλύσῃ αὐτόν, θὰ κηρύξῃ τὴν θέλησίν του νὰ ἀνοικοδομησῇ αὐτόν ἐν πνεύματι. Ἡ δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατάλυσις τοῦ ναοῦ θὰ εἶναι ὁ ὄρος τῆς θρησκευτικῆς προόδου καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ χριστιανισμοῦ. Πᾶσαι τοῦ ἰουδαϊσμοῦ αἱ καταχρήσεις θὰ προέλθωσιν ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσώπων. Οὐδεὶς προφήτης, οὐδεὶς ἀνὴρ μέγας θὰ ἐγερθῇ ἐκ τῆς λευιτικῆς τάξεως, τὸ δὲ μέλλον, ἐπὶ τέλους, τοῦ Ἰσραήλ θὰ εἶναι θρησκαία ἄνευ ναοῦ.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ ὅλως κοσμικὸν ἐκεῖνο κτίσμα, ὅταν ὑπὸ τοῦ χρόνου καθιερωθῇ, θὰ ἔχῃ τὴν ποίησίν του, τοὺς φανατικούς του, τοὺς ἀφοσιωμένους του. Θὰ λησμονήσῃ μὲν οἱ ἀνθρωποὶ ὅτι ἐκτίσαν τὸν ναόν οἱ προσκυνηταὶ τοῦ Βάαλ, ἀλλὰ πόσῃ δὲν θὰ ὑποστῇ ἐκεῖνος ἐντροπήν καὶ καταισχύνῃν πρὶν ἢ τὰ σπλιώματα του καταπνιγῶσι μὲ τὸν καιρὸν εἰς τὴν δόξαν τῆς ἀγιότητος! Πάντες σχεδὸν οἱ θεοὶ τῆς Συρίας ἐκεῖ θὰ λατρευθῶσι κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἡρέξεις καὶ ἰδιοτροπίας τῶν βασιλέων, ὁ δὲ Ἰεχωβά θὰ λάβῃ συμπαρέδρους ἀναξίους ἐαυτοῦ. Θὰ εἰσδύσῃ δὲ καὶ ἡ πολιτικὴ μὲ τὰς ἀκολουθούς εἰς αὐτὴν κακουργίας, δλοκλήρος δὲ τοῦ οικοδομήματος τούτου ἡ ἱστορία θὰ φέρῃ τὰ ἴχνη τῆς πρώτης καταγωγῆς του. Ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος, ἔργον βεβήλου βασιλέως καὶ ἐκλεκτικοῦ ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς του ιδέαις, πάντοτε δὲ ἀγωνιζομένου πρὸς τὸ γενικὸν τοῦ ἔθνους πνεῦμα, ὑπενθυμίζει κατὰ τι τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ Ferney: Deo erexit Voltaire λέγει ἢ ἐπὶ τοῦ ἀετώματος αὐτῆς ἐπιγραφῆ, ἀλλ' ἔσω εἶναι ἀποθήκη σανοῦ. Ὁ ναὸς ἐκεῖνος, ἀν ἡδυνάμειν νὰ τὸν ἴδωμεν, θὰ μᾶς ἐφαίνετο ὡς τις ἀποθήκη κεκολλημένων χρυσοῦργημάτων, πρέπει δὲ αἰῶνες νὰ παρέλθωσιν ἕως οὗ ἀληθινὸν συναίσθημα εὐσεβείας φανερωθῇ περὶ τὰ θεατρικὰ ἐκεῖνα μηχανήματα. Ὅ,τι καθιερώνει μίαν ἐκκλησίαν εἶναι οἱ ἅγιοι, ἀπὸ δὲ τοῦ ναοῦ ἐκεῖνου οἱ ἅγιοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέστρεψαν ἑαυτούς. Οἱ προφῆται δὲν τὸν εὐλόγησαν, οἱ πραγματικοὶ κληρονόμοι τῶν παλαιῶν πατριαρχῶν οἱ συνεχίσαντες τὰς παραδόσεις τοῦ ἁπλοῦ, ἀλλ' ἰσχυροῦ τῶν πνεύματος μετ' ὀλίγον θὰ τὸν κατακαθῶσι. Ὡς ὁ Ἅγιος Πέτρος τῆς Ῥώμης τοῦ Ἰουλίου δευτέρου, ὁ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ θὰ γείνη ἡ ἀφορμὴ θρησκευτικοῦ σχίσματος. Ὁ πιστὸς ὁπαδὸς τοῦ Ἰεχωβά βλέπων τὸν μικρὸν ἐκεῖνον ναόν, τὸν ἐστολισμένον ὡς σερᾶριον, θὰ λέγῃ καθ' ἑαυτόν ὅτι τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο θυσιαστήριον τὸ ἐξ ἀπελεκητῶν λίθων, ἐφ' οὗ ἐτελεῖτο ἄλλοτε ἐν ὑπαίθρῳ ἡ θυσία, ἦτο προτιμότερον τοῦ πολυχρύσου κτίσματος τοῦ βασιλέως!

(Ernest Renan)

Σ.

ΧΑΡΑΛΔΟΣ

Ο ΗΓΕΜΩΝ ΤΩΝ ΒΑΡΙΑΓΩΝ

Βυζαντινὸν ἱστορῆμα.

(Συνέχεια, ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Ἰδὼν ἐν ἐνὶ τῶν συμπλεγμάτων τούτων διαφόρους γνωρίμους, ὁ Χαράλδος ἐπλησίασε, καὶ ἠρώτησε βραχὺ τῇ φωνῇ περὶ τῶν συμβαινόντων.

— Ὁ Αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς ἀπεβίωσεν, ἀπῆντησε δαιδῶς ὁ Κουροπαλάτης.

— Εἰπέ μᾶλλον ὅτι ἀπέπνιξαν αὐτὸν ἐν τῷ βαλκανεῖῳ τὰ δύο ἐκεῖνα τέρατα, ὑπέλαθεν ὁ περιφανὴς Μανιάκης.

Εἰς τὴν πολυμηρὰν ταύτην δήλωσιν ἀπεμακρύνθησαν πάντες τῶν διαλεγόμενων, ὡσεὶ ἐκάστη τῶν ἐξενεχθειῶν λήξεων μετέδιδε τὴν πανώλην, ἀλλ' ὁ Χαράλδος οὐδόλως ἐπτοήθη.

— Καὶ ἦδη τί συμβαίνει, ὑπέλαθεν;

— Ἦδη ἐκλήθη ὁ Πατριάρχης, ὅπως ἱερολογήσῃ τὸν νέον Βασιλέα πρὸς τὴν τρυφερὰν αὐτοῦ φίλην.

— Ὁ Μιχαὴλ περιβάλλεται τὴν πορφύραν;

— Ὡς ὄρας, θελήσει τῆς Αὐγούστης.

— Καὶ νυμφεύεται αὐτήν, ἐνῷ θερμὸν κεῖται ἀκόμη τὸ θῦμα, ἐνῷ μόλις ἐξηράνθη τὸ αἷμα εἰς τὰς χεῖρας τῶν δολοφόνων.

— Ἀκριβῶς, ὡς λέγεις.

— Πλὴν ὁ Πατριάρχης συγκρατατίζεται εἰς τοιοῦτον δεσμόν;

— Κληθεὶς ἐν ὀνόματι τοῦ Ῥωμανοῦ, εὗρεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Μιχαὴλ. Ἐκθαμβος κατ' ἀρχάς, ἐδίστασεν, ἀλλὰ τοῦ Ὀρσανοτρόφου ὑποσχεθέντος πεντήκοντα λίτρας χρυσοῦ, καὶ ἄλλας τόσας διὰ τὸν λοιπὸν κληρὸν, εὗρεν ἀπροσμάχητον τὸ τοιοῦτον ἐπιχειρήμα.

Καὶ πράγματι, ἐνῷ ταῦτα ἐλέγοντο, ἡ Ζωή, κατελθοῦσα τοῦ θρόνου, καὶ τὸν Μιχαὴλ ἀπὸ τῆς χειρὸς κρατοῦσα, κατηθύνηθη πρὸς τὸν ναόν τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ, ὅπου ἐτελοῦντο τῶν Ἀνάκτων οἱ γάμοι. Πρῶτος μετὰ τὸ Αὐτοκρατορικὸν ζεῦγος ἔβαινον ὁ πολυμητής εὐνοῦχος, λάμπων ἐξ ἀλαζονείας καὶ χαρᾶς, ἠκολούθει δὲ ὡρὰ καὶ τρέμουσα πᾶσα ἡ λοιπὴ τῶν Αὐλικῶν ἀγέλη· ἀλλ' ὁ Χαράλδος, ἐξάλλος ἐπὶ τῷ ἀπορωλίῳ ἐγκλήματι, οὐδὲ παρέστη εἰς τὴν μυστρὰν τελετήν, καὶ τὴν νύκτα διήλθεν ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ θαυμασταῖος πολιτισμὸς, ὁ τοσοῦτον αὐτὸν θαμβώσας, εἶχε καὶ τὰς ζοφεράς αὐτοῦ σκιάς. Οὐδ' ἐσφάλλετο, τῇ ἀληθείᾳ, καθ' ὅσον ἡ ἐν λόγῳ τραγωδία ἀποτελεῖ μίαν τῶν οἰκτροτέρων σελίδων τῆς προγονικῆς ἡμῶν ἱστορίας, καὶ μαρτυρεῖ μέχρι τίνος βαθμοῦ προέβη, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἡ κακοήθεια τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ ἐμπικρι-

μὸς τῶν ἱερωτάτων θεσμῶν. Συνέβαινον δὲ ταῦτα τῇ 11ῃ Ἀπριλίου 1034.

ΙΖ'.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς ἐκηδεύθη τὴν ἐπαύριον ἄνευ πομπῆς, οὐχί, κατὰ τὸ ἔθος, εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἀλλ' ἐν περιβλεπτῶντι ἐκκλησίᾳ ὑπ' αὐτοῦ νεουργηθείσῃ, ἀμέσως δὲ μετὰ τὸ Πάσχα ἤρξαντο αἱ λαμπραὶ τελεταὶ διὰ τὴν στέψιν τοῦ νέου Αὐγούστου· ἀλλ' ὁ Χαράλδος, ἐπὶ τῇ προφάσει ἀσθενείας, ἐξηκολούθησεν ἀπέχων, καὶ διαρκῶς πλέον παρὰ τῇ Μαρίᾳ διητάτο, ὅπως πλήρης φρίκης ἐπὶ τῷ διαπραχθέντι ἀνουσιουργήματι, παρέτεινε τὴν ἐν τῷ Ἠραίῳ διαμονὴν αὐτῆς.

Ἐν τούτοις ἡ Ζωή, ἡ τὸν ἐραστὴν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀναβιδάσασα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἀπέκτα οὕτω, ἀντὶ ἀνδρὸς καὶ Βασιλέως, δούλον καὶ διάκονον, ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος· καθ' ὅσον, καὶ μὲν, ὁ Μιχαὴλ, καὶ λόγῳ ἀνικανότητος, καὶ ὡς ἐκ τῆς κατατροχούσης αὐτὸν νόσου, ἦν ἀπλοῦν νευρόσπαστον, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν ἐδράζε πασαν ὁ πολυμητής Ὀρσανοτρόφος, ὅστις, γνωρίζων τὸ παλιμβουλον τῆς Ἀνάσσης, ἀπεμάκρυνε πάντας αὐτῆς τοὺς θαλαμηπόλους, καὶ αὐτὰς τὰς οικειοτάτας θεραπαινίδας, περιστοιχίσας αὐτὴν δι' εὐνοῦχων καὶ γυναικῶν εἰς αὐτὸν ἀφοσιωμένων, δι' ὧν ἐκάνονε πᾶν αὐτῆς βῆμα, οὕτως ὥστε, κατὰ τὸν Κεδρηνόν, ἀπεριπάτων ἐκωλύετο καὶ βαλκανεῖων οὐ μετείχε, μὴ αὐτοῦ ἐπιτρέψαντος, καὶ ὅλως περιήρητο αὐτῇ πᾶσα ψυχαγωγία. Τοσοῦτον δὲ αὐστηρὸς ἀπέβη ὁ περιορισμὸς οὗτος, ὥστε αὐδὲ τὸ τυχὸν παρ' αὐτῆς ἐνηργεῖτο, εἰ μὴ γε κατὰ γνώμην Ἰωάννου, λέγει ὁ Γλυκάς, ὅστις προστίθησιν ὅτι εὐθὺς ἐξεδηλώθη ἡ ἐπὶ τοῖς γεγονόσι τούτοις δυσἀρέσκεια τοῦ θεοῦ, καθ' ὅσον τὴν μὲν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἀγάλαζα κατηνέχθη ἀφόρητος καὶ γενναία, ὡς συντριβῆναι μὴ μόνον τὰ δένδρα τὰ τε κάρπιμα καὶ τὰ ἄκροα, ἀλλὰ καὶ οἰκίας καταπεσεῖν καὶ νκούς. Τῇ δὲ Κυριακῇ τοῦ Θωμᾶ ἀχύσις γέγονεν ἀστέρας περὶ ὧρον τρίτην τῆς νυκτός, τῇ ὑπερβολῇ τῆς λαμπρότητος τοὺς ἀστέρας πάντας ἀποκαλύψαντος, ὡς καὶ ἥλιον ἀνατεῖλαι δοκεῖν.

Οὕτω δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ κατοχυρώσας ὁ πονηρὸς Ἰωάννης, διένειμεν εἰς τοὺς οικείους αὐτοῦ πάντα τ' ἀνώτατα λειτουργήματα, προχειρισάμενος Δούκα μὲν Ἀντιοχείας τὸν ἀδελφὸν Νικήταν, Πρωτοβεστιᾶριον τὸν Γεώργιον, Δομέστικον τῶν Σχολῶν τῆς ἀνατολῆς τὸν Κωνσταντῖνον, Καίσαρα τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ, καὶ Νικομηθεῖας Ἐπίσκοπον ἕτερον συγγενῆ, τὸν Ἀντώνιον Πάχητα. Συνάμα δ' ἐξώρισεν εἰς τὴν νῆσον Πλάτην ἄνδρα περιβλεπτον, τὸν Κωσταντῖνον Δαλασσηνόν, καθ' ὃ ἀγανα-

κτοῦντα ἐπὶ τῇ κατισχύσει τῆς χυδαίας καὶ τριωβολμιαίας ἐκείνης οικογενείας

Ἐνῷ δὲ οὕτως ἡσχολεῖτο ὁ πολυμηχανὸς εὐνοῦχος εἰς εὐεργεσίαν τῶν συγγενῶν καὶ τιμωρίαν τῶν ἀντιδοξούντων, οἱ μὲν Σαρακηνοὶ ἐκυρίευσαν τὰ ἐν Λυκίᾳ Μύρα, ὁ τῆς Ἀθασσίας Ἡγεμὼν Παγκράτιος ἐσφετερίζετο πάντα τὰ εἰς τὸ Κράτος ἐκχωρηθέντα φρούρια, οἱ Χαλεπίται ἐξεδίωκον τὸν Βυζαντινὸν Ἀρμοστήν, οἱ Πετσενέγοι ἐπόρθουν τὴν Μοισίαν μέχρι Θεσσαλονίκης, καὶ οἱ Ἀραβες τῆς Ἀφρικῆς ἐλεηλάτου τὰς Κυκλάδας. Οὐδ' ἔλειψε πάλιν ἡ ἀνάμιξις τοῦ θεοῦ, καθ' ὅσον, οὐ μόνον ὑπὸ σεισμῶν κατεστράφησαν τὰ Ἱεροσόλυμα, πολλῶν θανόντων ἐκ τῆς πτώσεως τῶν ναῶν καὶ οἰκιῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπυρὸς ἐφαίνετο στύλος κατὰ τὴν ἐψάν, τὴν κορυφὴν κεκολλημένην φέρων πρὸς μεσημβρίαν. Τούτο δὲ ἀκαθ' ἦν ἡμέραν καὶ οἱ Σαρακηνοὶ ἤραν τὰ Μύρα.

Τί δ' ἐπραττεν ἐν τούτοις ὁ Ὀρσανοτρόφος, ὁ περὶ τούτων πάντων οὐδαμῶς φροντίζων; Ἠσχολεῖτο βεβαίως εἰς σπουδαιότερα, καθ' ὅσον, γενομένου αὐχμοῦ ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς ἀνομβρίας, ἐποίησε μετὰ τῶν ἀδελφῶν λιτανεῖαν, καθ' ἣν αὐτὸς μὲν ἐβάσταζε τὸ ἅγιον μανδύλιον, ὁ μέγας Δομέστικος τὴν πρὸς Αὐγαρον ἰδιόγραφον ἐπιστολήν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ Πρωτοβεστιᾶριος τὰ θεῖα σπάργανα. Ὡδευσαν δὲ οὕτω πεζῇ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Παλατίου μέχρι τῶν Βλαχερνῶν καὶ ὅμως, λέγει ἀφελῶς ὁ Γλυκάς, αὐὸ μόνον οὐκ ἔβρεξεν, ἀλλὰ καὶ χάλια παμμεγέθεις καταρραγεῖσαι, συνέτριψαν τὰ τε δένδρα καὶ τὰς κερᾶμους τῆς πόλεως. Συνάμα δὲ, θεωρήσας ἴσως ἐν τῷ μέσῳ τῶν τοσοῦτων συμφορῶν ὡς ἀσφαλέστερον τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦ πολιτικοῦ ἀξίωματος, ἐπέδωκε τὴν καθαιρέσιν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξίου, ἐπὶ προφάσει ὅτι προχειρισθῆναι αὐτογενωμένως ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β'. καὶ οὐχὶ διὰ ψήφου Ἀρχιερέων. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξιος ἀπῆντησεν εὐφυῶς ὅτι ἀπεχώρει μὲν, ἀλλ' ἀφοῦ καθαιρεθῶσιν οἱ ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντες Μητροπολίται, καὶ ἀναθεματισθῶσιν οἱ παρ' αὐτοῦ σταφθέντες τρεῖς Βασιλεῖς. Ἐπειδὴ δὲ μεταξύ τῶν τελευταίων τούτων συγκατελέγετο καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ὀρσανοτρόφου, μεταξύ δὲ τῶν Μητροπολιτῶν ὁ προρηθείς Πάχης, καὶ πολλοὶ ἕτεροι ὁπαδοὶ αὐτοῦ, ἐγκατελείφθη κατ' ἀνάγκην ἡ ἐν λόγῳ σκευωρία, καὶ ὁ σεπτὸς θρόνος τῶν Βασιλείων καὶ Χρυσοστόμων ἐλυτρώθη τῆς ἀπειλουμένης μίανσεως.

Ἐν τούτοις, ἐὰν οὕτως οἰκτρῶς ἔβαινον τὰ ἐν Βυζαντίῳ, περιεσώζοντο, καθ' ὃ εἶδομεν, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Βασιλείου γενναῖοι τινες Στρατηγοί, καὶ οὗτοι ἐπετέλουσαν εἰσέτι τὸ καθήκον αὐτῶν. Οὕτως ἠγγέλθη μετ' ὀλίγον ὅτι οἱ τῆς Ἀφρικῆς καὶ Σικελίας Ἀραβες, οἱ ἐπανειλημ-

μένως δηλώσαντες τὰς Κυκλάδας καὶ τὰ παράλια τοῦ Θρακῆσιου, ἤτοι τῆς μικρᾶς Ἀσίας, κατεκόπησαν τέλος ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Στρατηγῶν, καὶ, φροδερὸν εἰπεῖν, ἀνεσκολωπίσθησαν πάντες ἐπὶ τῆς παραλίας, ἀπὸ Ἀτραμυτίου μέχρις Ἀτροβίλου, πλὴν μόνον πεντακοσίων, οἵτινες ἐστάλησαν εἰς τὸν Βασιλέα· πρὸς δὲ ὅτι συγχρόνως κατεστρέφετο ὁ στόλος αὐτῶν ὑπὸ τῶν Κιβυρραϊωτῶν, ὧν ὁ Στρατηγὸς Κωνσταντῖνος ὁ Χαγέ, πέμψας ἐπίσης πεντακοσίους εἰς Βυζάντιον, τοὺς λοιποὺς κατεπόντωσε. Πλὴν τούτου, μετ' ὀλίγον ἀποστατήσασα καὶ ἡ Σερβία, κατηναγκάσθη εἰς νέαν ὑποταγήν.

Ἐννοεῖται ὅτι, καίτοι ὅπως ξένος τῶν ἐπιτυχῶν τούτων, ὁ Ὀρφανοτρόφος ἐσπετερίσθη πᾶσαν αὐτῶν τὴν δόξαν, καὶ τούτο ἤρκεσεν ὅπως νομίση ἑαυτὸν κλεινὸν στρατηλάτην, ἵνα δὲ ἐδραϊώσῃ τὴν φήμην ταύτην, καὶ καταπλήξῃ τὴν οἰκουμένην δι' ἀληθῶς λαμπροῦ τινος ἄθλου, ἀπεφάσισε τὴν ἀνάκτησιν τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Εἶδομεν ὅτι ὁ Βουλγαροκτόνος ἀπέβίωσε, καθ' ἣν στιγμὴν ἐμελέτα τὸ μέγα τοῦτο ἐγχείρημα, καὶ ὅτι ὁ διαδόχος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Η' ἀνεκάλεσε τὸν Στρατηγὸν τοῦ Βασιλείου Ὀρέστην, θυσιάσας οὕτω πᾶν τὸ ἐπιτευχθέν. Ἀργότερον στρατὸς ἀξιόμαχος, ἐξ Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας συλλεγείς, καὶ εἰς Ἰταλίαν σταλείς ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ Γ', ἐπίσης ἀπέτυχε διὰ τὴν ἀνικανότητα τοῦ Στρατηγοῦ. Οἰκτρά ἐπομένως ἦν ἡ τῶν χωρῶν ἐκείνων κατάστασις ἐπὶ Μιχαὴλ Δ'. Οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Σικελίας, οἱ Λογγοβάρδοι, οἱ ἐγγῶριοι, καὶ ἀπὸ τινος οἱ Νορμαννοί, διεμάχοντο πρὸς ἀλλήλους καὶ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν Κατεπάνω, οἵτινες μετὰ κόπου ἀντίεχον εἰς τοσοῦτους πολεμίους, ὅτε ἀγῶνας ἐμφύλιος μεταξὺ τῶν Ἀράβων παρέσχεν εἰς τὸν Ὀρφανοτρόφον ἀπροσδόκητον εὐκαιρίαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς μεγαλονήσου, τῆς πρὸ δύο αἰῶνων ἀπολεσθείσης. Ἦν δὲ τοῦτο ἀπαραίτητον, καθ' ὅσον καλῶς ἐνόεε ὁ πονηρὸς εὐνοῦχος ὅτι, ἐνόσω ἡ νῆσος ἐκείνη ἀνῆκεν εἰς ἀσπόνδους ἐχθροὺς, ἀνέφικτος ἀπέβαιεν ἡ τῆς κάτω χερσονήσου τήρησις.

(Ἔπεται συνέχεια) ΚΛΕΩΝ ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

Γίνεται κακὸς ἐκεῖνος ἔστις ἐπὶ πολὺ ὑπῆρξε δυστυχής.

Ἐν διαφορᾷ πρὸς γυναῖκα ὁμολογεῖ ὅτι ἔχει ἀδικον διὰ τὴν ἔχρησιν δικαίου.

Εἰς ὅσα πράγματα δὲν ἔχει μέρος ἡ καρδιά, δὲν ἔχει δύναμιν ἡ χεὶρ.

Υπάρχουσιν ἄνθρωποι τῶν ὁποίων εὐκόλως καθίσταται ὑπέρτερος καὶ ἀδύνατον νὰ καταστῇ τις ἴσος.

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΑΛΗΘΙΝΟ

Τρεῖς κοπέλλαις—οὔτε πολὺ νέαις οὔτε πολὺ γρηαῖς, ἔτσι κ' ἔτσι ἡ Τρανταφυλλιά ἦτο δεκαπέντε χρόνων, ἡ Τρανταφυλλίτσα δεκάξη καὶ ἡ Τρανταφυλλούλα, ἡ γεροντότερη, ἐσφαλοῦσε τὰ δεκαεπτὰ—ἀνταμώθησαν ἔς ἓνα σταυροδρόμι. Τρεῖς αὐταῖς, τρεῖς οἱ δρόμοι· ἔτσι τῶφ' ἔρεν ἡ τύχη.

— Ὡρα καλή, Τρανταφυλλιά!

— Μπα ἡ Τρανταφυλλίτσα;

— Καὶ σὺ ἐδῶ Τρανταφυλλούλα;

Ἰσα ἴσα τὴν ἴδια ἐκείνη μέρα καὶ ἡ τρεῖς εἶχαν κἀνὴ τὴν τρέλλα—τρέλλα, γιατί τάχα; ὅλος ὁ κόσμος εἶνε τρελλός, κ' οἱ γνωστικοὶ ἀκόμη ὅλος ὁ κόσμος εἶνε γνωστικός, κ' οἱ τρελλοὶ ἀκόμη—εἶχαν κ' ἡ τρεῖς λοιπὸν φύγη ἀπ' τὰ σπίτια τους γιὰ νὰ πᾶν ναῦρουν καλὴ τύχη.

Ἡ Τρανταφυλλιά ἦταν κόρη ἐνὸς μεγάλου ἄρχοντα—φιλῶ τὸ πασουμάκι τῆς ἀφεντίας τῆς!

Ἡ Τρανταφυλλίτσα ἦταν κόρη ἐνὸς καλοῦ νοικοκύρη—προσκυνῶ σε νοικοκυροπούλα μου!

Ἡ Τρανταφυλλούλα ἦταν κόρη ἐνὸς χωριανοῦ ταβερνιάρη—γειά σου χαρά σου λιγερὴ καὶ τοῦ χωριοῦ καμάρι!

Δὲν ἐξεπύρτισαν ἀπ' τὰ σπίτια τους με τίποτε ἀγαπητικὸς· ἔφυγαν ἔτσι μονάχαις, ἔς τὰ τυφλά, καὶ σὺν ἐσταυρώθησαν ἐκεῖ μεσ' ἔς τοὺς τρεῖς δρόμους δὲν ἤξεραν ποῖον δρόμο ἀπ' τοὺς τρεῖς νὰ πάρουν. Μὰ ποῦ ἤθελαν τὸ λοιπὸν νὰ πάνε; Κατὰ τὴν Εὐτυχία.

Ἄλλοίμονο! κατὰ κεῖ ποῦ τραβοῦνε ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποῦ χτίστηκεν ὁ κόσμος ὅλοι, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, χωρὶς νὰ φτάνουν ποτέ...

— Γιὰ νὰ ἰδοῦμε, λέει ἡ Τρανταφυλλιά, μήπως εἶνε γραμμένο κατὰ ποῦ πᾶν οἱ δρόμοι.

— Ναι, λέει κ' ἡ Τρανταφυλλίτσα, νὰ ἰδοῦμε!

Ἡ Τρανταφυλλούλα λέει:

— Ἐγὼ δὲ ξέρω γράμματα.

Κατὰ τὸν πλατύτερον δρόμο ἦταν γραμμένο ψηλὰ ἔς ἓνα στυλο με χρυσὰ γράμματα:

Τρέβα τὸ δρόμο σου ἔμπροσά, κοπέλλα ζηλεμένη, κ' ἓνας μεγάλος βασιλεὺς γιὰ ταῖρι σὲ προσμένει.

Ἡ Τρανταφυλλιά τὸ διάβασε καὶ εἶπε:

— Ὡρα σας καλή. Ἐγὼ βρῆκα τὸ δρόμου μου.

Κατὰ τὸν ἄλλο δρόμο ἦταν πάλι γραμμένο ἔς ἓνα ἀνθισμένο δέντρο με κόκκινα γράμματα:

Ἐσὺ π' ἀγάπη λαχταρᾷς, πεντάμορφη κοπέλλα, ἂν θὲς ναῦρῃς ὅ,τι ζητᾷς ἔς αὐτὸν τὸν δρόμον ἔλα.

Ἡ Τρανταφυλλίτσα τὸ διάβασε καὶ εἶπε:

— Ὡρα σας καλή. Ἐγὼ βρῆκα τὸ δρόμου μου. Μὰ ἡ καυμένη ἡ Τρανταφυλλούλα τοὺς λέει:

— Γιὰ σταθῆτε μιὰ στιγμὴ· ἐγὼ δὲν ξέρω

γράμματα· γιὰ διαβάστε μου τί λείει ἐκεῖνο ποῦ εἶνε γραμμένο ἐκεῖ.

Κατὰ τὸν πλεῖστον στενὸν δρόμο ἦταν γραμμένο ἀπάνω σὲ μιὰ μεγάλη πέτρα με μαῦρα γράμματα: Παιδι μου, δόξαις καὶ χαραῖς δὲν θά σου τάξω, κ' ὅμως Μόνον ἐγὼ εἶμ' ἀληθινὸς τῆς Εὐτυχίας δρόμος.

— Αἱ λοιπὸν, εἶπεν ἡ Τρανταφυλλούλα, αὐτὸν τὸν δρόμο θὰ πάρω. Ὡρα σας καλή!

Μὰ πρὶν χωρισθῶν ἐσυμφώνησαν ὕστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο, τὴν ἴδια αὐτὴ μέρα καὶ τὴν ἴδιαν ὥρα ν' ἀνταμωθῶν ἔς τὸ ἴδιο σταυροδρόμι γιὰ νὰ πῆ καθεμιὰ τί βρῆκε ἔς τὸ δρόμο τῆς καὶ νὰ ἰδοῦν ποῖα πέτυχε πλεῖστον.

Ἡ Τρανταφυλλιά δὲν εἶχε περπατήσει πολὺ κατὰ τὸν πλατὺ καὶ ἴσιον δρόμο, καὶ ἄξαφνα ἓνας σωρὸς ἄνθρωποι τοῦ παλατιοῦ, σταλμένοι ἀπ' τὸ βασιλεῖα τῆς χώρας ἦσαν νὰ τὴν προαπαντήσουν. Ὅλοι ἦταν ντυμένοι πλοῦσια καὶ χρυσοκέντητα καὶ φαίνονταν σὺν νὰ λουλούδια—σε με μιὰς ὁ τόπος ἀπὸ τὰ παρδαλά τους ρούχα. Μῆσα σὲ μεγάλα καλάθια ἔφεραν ἀμέτρητα χαρίσματα ὅλα χρυσάφι διαμαντοστόλιστο καὶ ζαφειροδεμένο ποῦ λὲς καὶ εἶχαν ἐκεῖ ἔς τὰ καλάθια σωριασμένα ὅλα τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ. Κι ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ παλατιοῦ ἤρχονταν νὰ πάρουν γιὰ νύφη τοῦ βασιλεῖα τὴν ὡμορφὴ Τρανταφυλλιά! Κι ὅλ' αὐτὰ τὰ χαρίσματα ἦταν δικὰ τῆς! Κ' ἐκείνη ποῦ πάντα τὸ εἶχε ἔς τὸν νοῦ τῆς νὰ γένη μιὰ μέρα βασίλισσα, δὲν ἔξαφνίστηκε καθόλου γιὰ τὴν καλὴ τύχη, καὶ τὸ ἴδιο βράδυ ἀνάμεσα σὲ μουσικαῖς καὶ σὲ φωναῖς καὶ πανηγύρια μῆκε ἔς τὸ παλάτι τοῦ μεγάλου βασιλεῖα τῆς χώρας. Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς εἶχε δίκους τοῦ τόπου ποῦ δὲν ἔφτανε μιὰ ζωὴ νὰ τοὺς γυρίσει, εἶχαν ὅλα τὰ καλά, ὅλαις ταῖς δόξαις τοῦ κόσμου—μὰ εἶχε καὶ ἄσπρα γένεια.

Ἐν τὸν ἄλλο δρόμο τὸν πράσινο καὶ λουλουδιασμένον ἡ Τρανταφυλλίτσα δὲν βρῆκεν οὔτε σταλμένους ἀπ' τὸ βασιλεῖα, οὔτε καλάθια με χαρίσματα· μὰ βρῆκε, σὺν νοικοκυροπούλα ποῦ ἦτον κ' αὐτὴ, ἓνα νοικοκυρόπουλο, ἓνα τραγουδιστὴ, πλεῖστον χασομέρη παρὰ τραγουδιστὴ, γιατί ἂν ἦτον ἀληθινὸς τραγουδιστὴς θὰ καθόνταν κλεισμένος σπίτι του νὰ ζευγαρώνη ῥίμαις καὶ νὰ παίξῃ τὸν ταμπουρά του καὶ δὲν θὰ ἰλιζόνταν κατὰ μεσῆς τοῦ δρόμου, καρτερῶντας τὰ κορίτσια ποῦ διαβάζουν. Ἦταν ὅμως λεβεντόπαιδο, εἴκοσι χρόνων παλληκαῖρι, καὶ ἐρωτοκτυπημένος.

Εἶνε γλυκὸ τὸ φίλημα ἔς τὰ δροσερὰ σου χεῖλη Πάνθλουν καὶ μοχολοῦν σὺν λούλουδα τὰ πρῆλη. Ἐλα βαθεῖα ἔς τὴν ἔρημιὰ νὰ πάμε νὰ κρυφθοῦμε Κ' ἐκεῖ νὰ σμίξουμε τὰ δύο, κ' ἐκεῖ ν' ἀγαπηθοῦμε.

Θὰ σοῦ μαθῶ ροδόφυλλα νὰ γένης νὰ κοιμηῶσαι! Ἐγὼ θὲ νῆμαι σκλάβος σου καὶ σὺ κυρὰ θὲ νῆσαι!...

Ἡ Τρανταφυλλούλα τᾶκουεν αὐτὰ κ' ὁ νοῦς τῆς ἐγύριζε κ' ἡ καρδιά τῆς χτυποῦσε γληγορότερη.—Δὲν ἦτον οὔτε ἡ πρώτη οὔτε ἡ ὕστερη κοπέλλα ποῦ ξελογιάστηκεν ἀπὸ τραγουδιστὴ.

— Πάντα ἴδική σου, αἰώνια μαζί σου· ἔς τὴν ἔρημιὰ, ἔς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου, ὅπου θέλεις!...

Ἡ Τρανταφυλλούλα περπάτησε, περπάτησε κατὰ τὸ στενὸ μονοπάτι, γεμάτο ἀγκάθια καὶ κορτερὰ λιθάρια. Ὁ τόπος ἦτον ἔρημος· οὔτε σταλμένοι τοῦ βασιλεῖα ἦσαν νὰ τὴν πάρουν γιὰ νύφη, οὔτε κανεὶς ἐρωτοκτυπημένος τραγουδιστὴς ἐπρόβαλε με τὰ γλυκὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης. Ἐβράδυνασε καὶ κανεὶς, κανεὶς, ψυχὴ ζωντανὴ δὲν εἶχε φανῆ... Τὸ φεγγάρι λυπημένον ἀνέβαινε ἀπ' τὸ βουνὸ κ' ὅλα φαίνονταν γύρω χλωμά καὶ κρύα. Ἡ Τρανταφυλλούλα κοντοστάθηκε πλεῖα ἀποσταμένη· πεινοῦσε, διψοῦσε, τὰ πόδια τῆς εἶχαν κοπῆ ἀπ' τὴν κακοτοπιὰ. Καὶ τότε, πίσω ἀπὸ μιὰ γρηὰ ἰτιά ἀνασηκώθηκε κᾶτι ἄσπρο σὺν φάντασμα, πειὸ ἄσπρο κ' ἀπ' τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, κ' ἀπλωσ' ἀπάνω τῆς δύο ξερά, δύο κοκκαλιάρικα χέρια. Τὸ στόμα τοῦ ἦτον ἄσκαρο, δίχως χεῖλια, καὶ δὲν ἄνοιγε καὶ δὲν ἐκλείνει· μὰ μέσ' ἀπ' τὴν ἀσάλευτη αὐτὴ τρύπα ἔβγαине μιὰ φωνὴ σὺν ἀπὸ μακρινὸν ἀντίλαλο:

— Ἐλα, ἔλα· μόνον ἐγὼ δὲν ξεπλανῶ κἀνένα· ἔς ἐμένα θαῦρης τὴν ἀληθινὴν εὐτυχία, ὅχι σὲ ψευτικὰς δόξαις, σὲ ψευτικὰς ἀγάπαις. Θὰ σὲ φέρω σὲ μαλακὸ καὶ δροσερὸ κρεβατάκι. Ἐκεῖ θὰ γένης τὸ κεφάλισον, ἐκεῖ θ' ἀπλώσης τὸ κορμί σου γιὰ νὰ ξεποστᾷς, νὰ κοιμηθῆς χωρὶς νὰ ἰδῆς κανένα κακὸ ὄνειρο, χωρὶς νὰ ζυγνήσης ποτέ....

Ἡ Τρανταφυλλούλα εἶπε:

— Φοβοῦμαι, φοβοῦμαι!

Μὰ δὲν ἐσάλεψε ἀπ' τὸν τόπο τῆς καὶ τὰ δύο ξερά κοκκαλιάρικα χέρια τὴν ἀγκάλιασαν σφιχτὰ, σφιχτὰ, σφιχτὰ.

Ἐπέρασ' ἓνας χρόνος· ἦρθεν ἡ ἴδια μέρα, ἡ ἴδια ὥρα, καὶ ἡ Τρανταφυλλιά ἀπ' τὸν ἓνα δρόμο, ἡ Τρανταφυλλίτσα ἀπ' τὸν ἄλλον, ὅπως εἶχαν συμφωνημένα, ἔφταναν ἔς τὸ σταυροδρόμι. Ἡ Τρανταφυλλούλα μόνον ἄργουσε νὰ φανῆ, μὰ ὅπου κ' ἂν εἶνε θάρρη κ' αὐτὴ.

— Ἄλλοίμονο καὶ πάλι ἄλλοίμονο! εἶπε πρώτη ἡ Τρανταφυλλιά· οὔτε ἡ δόξαις, οὔτε τὰ παλάτια, οὔτε τὰ χρυσὰ στολίδια κάνουν εὐτυχισμένη μιὰ καρδιά. Κι ἀπάνω ἔς τὸ ψηλότερον βασιλικὸ θρονὶ βραβεῖται κανένας καθισμένος παντοσεινὰ κ' ἔχοντας ἔς τὸ πλάι του γι' ἄντρα ἓνα βασιλεῖα δοξασμένον, περήφανον—καὶ μ' ἄσπρα γένεια.

Κί' ἄρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ παραπονιέται πῶς δὲν ἐπῆρε τὸ δρόμο τῆς Εὐτυχίας.

— Ἀλλοίμονο καὶ πάλι ἀλλοίμονο! εἶπε κ' ἡ Τρανταφυλλίτσα· ἔχει κ' ἡ ἀγάπη τὸ τέλος τῆς ἀρχίζει μὲ γλύκα καὶ τελειώνει μὲ φαρμάκι. Ὅλαις τῆς καλαῖς ὥραις ποῦ περνᾷς, τῆς πληρώνεις μὲ δάκρυα, ὅταν ξημερώνεσαι, βραδυάζεσαι μόνος, ἔρημος, τοῦ κἄκου καρτερώντας ἐκείνον ποῦ φιλεῖ ἄλλα χεῖλη κ' ἄλλα μάτια, ποῦ λέει ἔς ἄλλη τῶρα τὰ ἴδια γλυκὰ τραγούδια ποῦλεγε ἔς ἐσένα.

Κί' ἄρχισε νὰ κλαίῃ κ' αὐτὴ καὶ νὰ παραπονιέται πῶς δὲν ἐπῆρε τὸ δρόμο τῆς Εὐτυχίας.

Καὶ ἡ Τρανταφυλλούλα;

Δεν ἤρχουνταν, δὲν ἐφαίνονταν, ἐνῶ ἡ ἄλλαις δύο ἔσμιγαν τὰ δάκρυά τους.

Γιατί δὲν ἦρθε, γιατί δὲν κράτησε τὸ λόγο τῆς; Ποῦ νὰ εἶνε τάχα;

Εἶνε ἐκεῖ, μέσ' ἔς τὸ μαλακὸ καὶ δροσερὸ κρεβατάκι τῆς. Κοιμάται, κοιμάται... καὶ δὲν βλέπει κανένα ὄνειρο κακὸ, καὶ δὲν θὰ ξυπνήσῃ ποτέ...

Τὸ κρεβατάκι αὐτὸ τὸ λένε μνήμα!

(Κατὰ τὸν Catulle Mendès)

ΔΕ.

ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 637 Δελτίῳ δηλώσεως ἀπεστάλησαν ἡμῖν πλείστα ἀνακοινώσεσι περὶ τοπικῶν ἔθιμων κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα καὶ τὸ Πάσχα. Ἐκ τούτων δημοσιεύομεν τὰς ἐξῆς ἀξίας λόγου, καθόσον αἱ λοιπαὶ περιέχουσιν ἢ γνωστότατα ἢ ἀσφαλῶς καὶ ἐν ἀμφιβόλῳ ἀκριβεῖς ἐκτεθειμένα πράγματα. Ἐυχαριστοῦντες πάντας τοὺς μετὰ τούτης προθυμίας ἀποδεχθέντας τὴν πρόσκλησιν ἡμῶν καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἐπιτυχίας, δηλοῦμεν ὅτι θὰ ἐξακολουθήσωμεν εἰς τὸ ἐξῆς τὴν τοιαύτην περιουλογομένην λαογραφικῆς ὕλης πολυτιμοτάτης.

Ἔθιμα ἐν Κερκύρῃ.

Τὰ αὐτὰ τὰ βαφόμενα κόκκινα τὴν Μεγάλῃν Πέμπτην θεωροῦνται τὰ καλλίτερα καὶ σεβαστότερα. Βάφονται δὲ εἰς πηλίνην χύτραν, ἐντελῶς καινουργῆ, ἣτις θὰ χρησιμεύσῃ μετὰ τὴν Πεντηκοστήν εἰς τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τοῦ μαγειρείου. Θὰ ἦτο μεγάλη ἀθλιότης ἂν ἐδάφοντο εἰς τσουκάλη παλαιὸν καὶ οὐ ἐγένετο ἤδη χρῆσις. Τὴν Μεγάλῃν Παρασκευὴν αὐτὰ δὲν βάφονται. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ βάφουν μὲ τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος, καθ' ἣν ἡμέραν ἐχύθη τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ἀλλὰ, ἂν δὲν βάφονται αὐτὰ, ἀγοράζεται ὁμοίως κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἰδίως ὁ πασχάλιος ἀμνὸς ἐκ τῶν ποιμνιστῶν, ἅτινα προσωρινὰ παρασκευάζονται ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου μεγίστη ζωηρότης καὶ κίνησις ἐπικρατεῖ, διότι ταῦτα πάντες ἐπισκέπτονται συνήθως μετὰ τὴν ἐπιδήλῃσιν Ἀκολουθίαν τῶν Μεγάλων Ὁρῶν καὶ

τοῦ Ἑσπερινοῦ, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά καὶ γέροντες. Οἱ ἡμέτεροι χρόνοι, εἶναι ἀπηλλαγμένοι παρεκτροπῶν θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ· ἀλλ' εἰς προγενεστέρους χρόνους δὲν συνέβαινε τὸ αὐτό. Μὴ λησμονεῖτε ὅτι τὸ ἐν τέταρτον σχεδὸν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως εἶναι Ἑβραῖοι, οἱ δυστυχεῖς δὲ οὗτοι τότε μετὰ φόβου ἐβλεπον προσεγγίζουσας τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς καὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου τῶν Χριστιανῶν. Πάντες ἐκλείοντο κατὰ τὰς δύο ταύτας ἡμέρας εἰς τὰς οἰκίας των ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ συνοικίᾳ· οὐαὶ δὲ εἰς ἐκείνον, ὅστις ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ! οἱ χριστιανοὶ ἀγιοῦπαιδες ἐθεώρουν καθήκον των ὑπὸ τῆς εὐσεβείας των ἐπιβαλλόμενον νὰ τοῦ σπᾶσουν τὸ κεφάλι ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἀνταποδώσουν ἐπὶ τῆς παρεῖας του τὸ ράπισμα, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀρχιερέως. Ταῦτα, μαρτυροῦμενα ὑπὸ τῶν γερόντων, ἐξέλιπον ἤδη, καὶ οἱ Ἰσραηλιταὶ σήμερον ἀνενόχλητοι ἐντελῶς ἀπολαύουσιν ἰσονομίας καὶ ἐλευθερίας ἐξ ἀνασκοπῆς δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν Μεγάλῃν Παρασκευὴν ἔχουσιν ἐντελῶς κλεισμένα τὰ μαγαζεῖά των, καίτοι ἐνίοτε τολμᾷ τις νὰ ἀνοίγῃ τὸ αὐτοῦ καὶ νὰ ἐμπορευῆται, τοῦθ' ὅπερ ἐάν ἐτόλμα νὰ πράξῃ κατὰ τοὺς ἀπομεμακρυσμένους ἐκείνους χρόνους τοῦ φανατισμοῦ δὲν θὰ ἔμενε λίθος ἐπὶ λίθου ἐκ τοῦ μαγαζεῖου ἐκείνου.

Τὴν Μεγάλῃν Παρασκευὴν τραπέζι δὲν στρώνεται εἰς τὰς οἰκίας, ἀλλὰ πάντες (ἐννοοῦμεν τὰ μεγάλα πλήθη καὶ τὸν λαόν, ὅχι τοὺς ἐξηγουγενομένους καὶ μοδέρνους!) τρώγουν ὅπως ὅπως ἐπὶ ποδῶς, ξηροφαγούντες. Ἀναμνήσκει τοῦτο τὴν τέλεισιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πάσχα «οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτό. Αἱ ὀσφύες ὑμῶν περιεζωσμένα, καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν ταῖς ποσὶν ὑμῶν, καὶ βακτηρία ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν. Καὶ ἐδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς.» Θὰ ἴδετε κατωτέρω ὅτι καὶ ἄλλα ἔθιμα ἀναπολοῦσι τὰς τῶν Ἰουδαίων διατάξεις καὶ φράσεις τῆς Π. Δ.

Τὴν ἑσπέραν τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς ἀπαξάπαντες περιέρχονται τοὺς ναοὺς πρὸς προσκύνῃσιν τῶν Ἐπιταφίων. Τὴν νύκτα ἄλλοτε οἱ Ἐπιταφιοὶ ἐλιτανεύοντο ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως, ἢ δὲ λιτανεῖα ἐνός ἐπιταφίου, τοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος ἐπανελαμβάνετο τὴν πρωΐαν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἦδη τὸ ἔθιμον ἐξέλιπε, μόνος δὲ ὁ τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος Ἐπιτάφιος μετὰ τοῦ ἱεροῦ λειψάνου λιτανεύεται τὸ Μέγα Σάββατον.

«Τὸ ἑλληνικὸν πάσχα χαρίζει ἰδιάζον θέλημα πρὸς τὴν ζωὴν τῆς Κερκύρας, λέγει ὁ Γρηγορόβιος (1). Τὴν νύκτα πᾶσα γωνία τῆς ἀγορᾶς παριστᾷ ἀνατολικὸν παζάριον. Λευκοσιδή-

(1) Ὅρα ἡμέτερον μετάφρασιν «Κερκύρας» ὑπὸ Φ. Γρηγορόβιου.

ροὶ λυχνίαι ἐλαίου ἐφώτιζον θαμβοῦσαι ὑπὸ τὰς στοὰς τῶν ὁδῶν ἐργαστήρια, ἐν οἷς ποικίλα εἶδη ἐπωλοῦντο· τουρκικὰ γλυκίσματα ἀηδοῦς θεωρίας, μέλι, χαλβάς, ζυμαρικὰ ἐλακιδῶδη, κίτρινον χαθιάριον ἐν βυτιαῖς, ἐλαῖαι μελαιναὶ, πασχάλια κόκκινα ὡς ἐν ὀρνιθοειδέσι ζυμαρικοῖς (colombine—μικραὶ περιστεραι λέγονται) πλήθος πολυδαιδάλων κηρίων ἐπὶ τραπέζων, σωροὶ ἄρτων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, σωροὶ πορτοκαλλίων. Οἰνοπωλεῖα, καφεπωλεῖα, κουρεῖα, ἐργαστήρια χειρωνάκτων κ.λ.»

Τὸ Μέγα Σάββατον κρέας δὲν εὐρίσκεται κατ' οὐδένα λόγον ἀπὸ πρωΐας οὔτε ἐν τῇ πόλει οὔτε ἐν ταῖς ἐξοχαῖς—οὐδὲν ζῶον σφάζεται. Ἐν τῇ ἀγορᾷ οἱ πινιατόροι (κάτοικοι τῆς Πίνιας ἀχθοφόροι καὶ ἐργάται· Πίνια δὲ λέγεται τὸ κέντρον τῆς ἀγορᾶς, ἐκ τοῦ κωνοφόρου καρποῦ τῆς κουκουναριᾶς, ἣτις ἦν ποτε ἐκεῖ) παρασκευάζουσι διὰ μύρτων καὶ ἀνθέων μίαν μαστέλλα (εὐρέ, σύ φίλε, τὸν κατάλληλον ἀρχαῖκόν ὄρον) ἐξ ἐκείνων ἐν αἷς πλύνουσιν αἱ γυναῖκες τὰ ἀσπρόρουχα, ἣν τοποθετοῦσιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς, καὶ εἰς ἣν οἱ διαβάται προσκαλοῦνται νὰ ρίψωσι πεντάρην ἢ δεκάρα. Τὴν χρῆσιν αὐτῆς θὰ ἴδετε κατωτέρω. Ἡ μαστέλλα πληροῦται ὕδατος.

Τῇ 9ῃ ὥρᾳ τελεῖται, ὡς ἐρέθη, ἡ λιτανεῖα τοῦ Ἁγίου ἄμα καὶ τοῦ Ἐπιταφίου· μετὰ δὲ τὸ τέλος αὐτῆς περὶ τὴν 10ῃν ὥραν ἀπασαὶ αἱ ἀρχαὶ αἰ συνοδεύσασαι τὴν λιτανεῖαν μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, προεξάρχοντος τοῦ ἀρχιεπισκόπου μεταβαίνουν εἰς τὴν Μητρόπολιν πρὸς τέλεισιν τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Πάσχα. Ἐν τούτοις πρὸ τῶν θυρῶν τῶν οἰκίων παρασκευάζονται καὶ δένονται οἱ ἀμνοὶ· ὁ αἰμοχαρὴς σφαγεὺς κρατεῖ τὴν μάχαιραν ἐτοιμῆν. Αἱ οἰκοδέσποιαι καὶ αἱ ὑπερήτριαὶ συναΐζουσι πρὸ τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων πάντα τὰ κατὰ τὸ ἔτος διακρηγγέντα ἢ ἄχρηστα καταστάντα πηλῖνα ἀγγεῖα. Οἱ μᾶλλον ἀρειμάνιοι γεμίζουσι πυροβόλα ὄπλα. Οἱ νεωκίριοι τέλος κρατοῦσιν ἑτοιματὰ γλωσσοῖδια τῶν κωδῶνων, οἵτινες ἀπὸ τῆς γλῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐκρούσθησαν. Πρὸ τῆς Μητροπόλεως εἰσιν αἱ μουσικαὶ, ἢ στρατιωτικῆ καὶ ἢ τῆς Φιλαρμονικῆς Ἐταιρίας. Ὁ ἑσπερινὸς ἄρχεται, ἀναγινώσκεται ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς ἄρχεται ψάλλον τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός» ἢ σκηνὴ ἐν ἀκαρεῖ μεταβάλλεται. Ἀλλ' ἄς ἀφήσωμεν ἐνταῦθα τὸν Γρηγορόβιον νὰ περιγράψῃ τὰ γινόμενα. «Δίδεται τὸ σημεῖον. Ἐκπυροσκοπήσεις ἐδρόντησαν, κώδωνες ἤχησαν, ὁ λαὸς ἐξώρησεν—ὁ Χριστὸς ἀνέστη! Ἐν ἀκαρεῖ ἡ ἡρεμὸς τεσσαρακοστῆ μετεβλήθη εἰς ἀγριώτατον τάρachon ἀπὸ πάσης οἰκίας ἀντήχει θόρυβος σκευῶν ἀπὸ τῶν παραθύρων ἐπιπτον κατακουντριβόμενα

πηλῖνα ἀγγεῖα εἰς ἐμπαιγμὸν Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου καὶ ὡς σύμβολον τῆς ἄλλοτε ποτε λιθοβολήσεως τῶν Ἰουδαίων. Πρὸ τῶν πυλώνων σφάζονται ἐν μαρινῶδει ἀμίλλη ἀρνία καὶ τῷ αἵματι των ἐχρασάσεται Σταυρὸς ἐπὶ τῶν παραστάδων. Τὸ εἰδύλλιον τῆς Κερκύρας διὰ μιᾶς ἀπεσβέσθη, καὶ τοῦτο διὰ τῆς θρησκείας. Ὅλη ἡ νῆσος μετεβλήθη εἰς σφαγεῖον· τὰ λιμνάζοντα αἵματα ἐσφαιρέοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· πᾶς Κερκυραῖος ἐφάνετο ὅτι ἠπίστατο τὴν τέχνην τοῦ σφαγέως, ὡς ἀρχαῖκός τις ἀνὴρ.»

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω προσθέτομεν ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦ χρίειν τὰς παραστάδας τῶν πυλῶν τῶν οἰκιῶν, εἶναι γενικώτατον, ἀναμνήσκει δὲ τὴν τῆς Γραφῆς διάταξιν περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα αὐτὴν λέγουσιν ἀπὸ τοῦ αἵματος καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν καὶ ἐπὶ τὴν φλιάν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἂν φάγωσιν». Ἡ συντριβὴ τῶν πηλίνων ἀγγείων ἀναμνήσκει τὴν γραφὴν κατὰ τῶν διωκτῶν τοῦ Μεσσιου Ἰουδαίων ὡς σκεῖν κερμαῖως συντριψέι αὐτούς.

Ἐν τούτοις καὶ ἄλλα συγχρόνως συμβαίνουσι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ὑπερεκχειλιζούσης εὐσεβείας. Οἱ ἐκ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐμβάπτουσι χεῖρας καὶ κεφαλὴν ἐν τῇ ρηθείσῃ μαστέλλῃ καὶ ἀποπλύνονται. Δὲν ἔχει ἴσως τοῦτο συγγενεῖάν τινα πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τελεσθέντα νιπτῆρα, ἢ πρὸς τὸ «ἀνίσταμαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου» τῆς Γραφῆς εἰς τὴν παρεμπερῆ νύκτιν τοῦ Πιλάτου; Ἐν ταῖς οἰκίαις συγχρόνως πολλὰι γυναῖκες δάκνουσι κλειδάς σιδηρᾶς, τοῦθ' ὅπερ βεβαίως ὑποδηλοῖ τὸ ἀπίλκας χαλκᾶς καὶ μοχλοῦς σιδηροῦς τοῦ Ἄδου, οὗς συνέτριψεν ὁ Ἰησοῦς κατελθὼν ἐκεῖσε.

Ἡ κωδωνοκραυγὴ ἐκ τῆς πόλεως ἐν τούτοις μεταδίδεται εἰς τὴν ἐξοχὴν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ὥστε εἰς ἐν τέταρτον τῆς ὥρας συγχρόνως ἀπασα ἡ νῆσος τελεῖ τὴν πρώτην ταύτην Ἀνάστασιν.

Ἐν δὲ τῷ δημοσίῳ σφαγεῖῳ ἄλλα ὁμοία συμβαίνουσι. Οἱ δεξιότεροι τῶν σφαγέων ἵστανται παρὰ τοὺς βόας μὲ τὴν μάχαιραν εἰς τὴν δεξιάν· ἄμα κρούσῃ ὁ κώδων ἐν ἀκαρεῖ θύεται ὁ βοῦς, καὶ πάντες οἱ ἐκεῖ σφαγεῖς ἀμιλλῶνται τίς πρῶτος νὰ ἐκδάρῃ, ἐτοιμάσῃ, ἐπιβιβάσῃ εἰς κάρρον καὶ φέρῃ εἰς τὴν πόλιν νικητῆς τὸν πρῶτον ἐσφαγμένον βοῦν, ὅπως λάβῃ τὸ παρὰ τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς ὀρισμένον βραβεῖον ταχύτητος καὶ δεξιότητος συγκείμενον ἐκ 50 δρ. Τὸ κάρρον ἀπὸ ῥυτῆρος τρέχον δὲν βραδύνει ποτέ πλείοτερον τῶν 11—13 λεπτῶν ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως! τὸ δὲ ἐν αὐτῷ κρέας οὐ μόνον εἶναι θερμὸν εἰσέτι, ἀλλὰ καὶ ἀσπαίρει· μετὰ ζητωκραυγῶν δὲ καὶ χειροκροτήσεων δέχονται οἱ ἐν τῷ κρεοπωλεῖῳ παρεστῶτες τὸν νικητῆν. Ἀπὸ

τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὰ κρέατα ἀλλεπάλληλα σωρεύονται πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ἀγοράν.

Ἡ τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἡ λειτουργία κατὰ τὴν Κυριακὴν ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ ἐξοχῇ εἰς ὀλιγίστας ἐκκλησίας τελεῖται κατὰ τὰς μεσονυκτίους ὥρας· οἱ πλείστοι τῶν ναῶν λειτουργοῦσι τὰς πρωϊνὰς ὥρας. Πόσον εἶναι ὠραιότερον τὸ ἄλλο ἔθιμον, ὅπερ ἐπικρατεῖ καθ' ἄλλην τὴν χριστιανικὴν ἀνατολήν, καθόσον γινώσκωμεν. Τῆς εἰκόνας τῆς Ἀναστάσεως τελεῖται λιτανεῖα ἐν μεγάλῳ κύκλῳ περὶ τὴν πόλιν ἢ τὸ χωρίον. Ἐν τισὶ τῶν ναῶν δίδονται τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἐνορίταις αἱ πασχάλιοι λαμπάδες ἅς ἀνάπτουσι κατὰ τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς». Ἐπίσης δίδεται αὐτοῖς δαπάνη τῆς Ἐκκλησίας τὸ λεγόμενον *Καταβόλι*, ἧτοι μερὶς ὀπτοῦ ἀμνοῦ ἢ ὠν καὶ ἄρτου. Ταῦτα δὲ φέρονται ὡς καθηγιασμένα εἰς τὸν οἶκον καὶ πάντες ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσι. Ἡ τράπεζα, ἧτις δὲν ἐστρώθη Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ Μέγα Σάββατον, εἰς ἀντιστήκωκα στρώννεται τὴν Κυριακὴν καὶ δὲν ξεστρώνεται ἐπὶ 7 ἡμέρας ἧτοι μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ· ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς πάντοτε κεῖται ἄθικτος ἡ *Χριστοκοιλοῦρα* ἢ Χριστόψωμο, μόνον δὲ τὴν κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ, ζηρὰ ἤδη τέμνεται. Ἐν τοῖς χωρίοις πᾶσι τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου τελοῦνται λιτανεῖαι τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, τὴν Νέαν Τρίτην ἢ Νέαν Παρασκευὴν, ἢ καὶ τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ. Μίαν τοιαύτην λιτανεῖαν τῆς Παναγίας τοῦ Βηροῦ θαυμασίως περιγράφει ὁ Γρηγορόβιος. Ἡ λιτανεῖα αὕτη, ἣν παρακολουθεῖ ἅπαν τὸ χωρίον συνήθως διαρκεῖ ἀπὸ τῆς πρωΐας μέχρι τοῦ ἀπογεύματος. Ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μεταφέρεται εἰς ἐξωκλήσιον τι ἢ ἐπὶ λόφου τινὸς ὅπου ὑπάρχει ἐρημοκλήσιον, ἐκεῖ τελεῖται λειτουργία καὶ πάλιν ἐν πομπῇ μετακομίζεται εἰς τὸ χωρίον. Ὁ μέλλων νὰ μεταφέρῃ τὴν εἰκόνα ἐπὶ τῶν ὤμων λαμβάνει τὸ δικαίωμα τοῦτο διὰ πλειοδοσίας ὑπὲρ τοῦ ταμεῖου τοῦ ναοῦ· εὐνόητον ὅτι εἰς τὸν πλειστηριασμὸν τοῦτον οἱ νέοι μετὰ πείσματος ἀμιλλῶνται. Ἔστιν ὅτε αἱ λιτανεῖαι αὗται γίνονται ἀφορμὰ μικροφιλοτιμιῶν καὶ ἐρίδων μεταξὺ χωρικῶν καὶ ὁλοκληρῶν χωρίων.

Τοιαῦτα ἐν ὀλίγοις τὰ ἔθιμα τὰ ἰδικίτερα τῆς νήσου Κερκύρας κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα. Ἄλλα ἔθιμα κοινὰ ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι παραλείπομεν, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐρρέθη.

ΣΠ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Ἔθιμα ἐν Σκουπίῳ τῆς ἐπαρχίας Καλαβρυτίων.

1) Ἀπὸ τῆς ἐνάρεξως τῆς τῶν δώδεκα Εὐαγγελίων ἀκολουθίας μέχρι τοῦ Εὐαγγελίου τῆς λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου οἱ κώδωνες τῶν ναῶν τοῦ χωρίου ἤχουσι ἀραιότατα καὶ

πενθίμως, ἐν τοῖς δώδεκα μάλιστα Εὐαγγελίοις πάντοτε συντῆ ἀναγνώσει ἐκάστου Εὐαγγελίου ἐπαναλαμβάνεται ἡ τοῦ κώδωνος πένθιμος κρούσις. Παραδόξως δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πενθίμως ἤχουσι οὗτοι καὶ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Ἀγάπης (Οὐσῆς ὕψιας κλ.).

2) Τῇ πρωΐᾳ τῆς Μεγάλῃ Παρασκευῆς τὰ τέκνα ἢ οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν ἱερέων περιέρχονται τὸ χωρίον καὶ συναθροίζουσι παρὰ τῶν ἐγχοριῶν τὰ αὐτὰ τῶν παπῶν, ἰδιαίτερος δὲ ἓνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν.

3) Κατὰ τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ἐπιταφίου οἱ προπορευόμενοι παῖδες κείουσι διὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν ζηρούς φράκτας κήπων συναντωμένους καὶ διὰ λίθων βάλουσι θύρας ἀχυρώνων ἢ κατωγειῶν, ὅπως ἐκδιώξωσι τοὺς ἐκεῖ ἐμφωλευόμενους δαίμονας.

4) Μετὰ τὴν τοῦ Ἐπιταφίου ἐπιστροφήν εἰς τὸν ναὸν ἵστανται ἐν τῇ εἰσόδῳ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κρατοῦντες ἀπὸ τῶν ποδῶν τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἧς ὁ Ἐπιτάφιος, καὶ ὑψοῦσιν αὐτὸν ἅπας δὲ ὁ λαὸς διέρχεται διὰ μέσου τῶν ἱερέων καὶ ὑπὸ τὸν Ἐπιτάφιον. Οἱ δ' εὐλαδέστεροι καὶ μάλιστα γυναικῆς εἰσέρχονται διὰ τῆς καμάρας τοῦ Ἐπιταφίου εἰς τὸν ναὸν, ἐξέρχονται εἴτα διὰ τῆς θύρας τοῦ γυναικωνίτου καὶ ἀπατῶντες τοὺς ἄλλους εἰσέρχονται αὐθις ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ Ἐπιταφίου, καὶ τοῦτο ἐπαναλαμβάνουσι αὐθις, ἐάν ὁ χρόνος ἐπιτρέψῃ.

5) Τῇ πρωΐᾳ τῆς Μεγάλῃ Πέμπτης αἱ παρθέναι ἐξάγουσιν ἐκτὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἀναπεταίνουσιν ἐπὶ τῶν φρακτῶν πρὸς τὴν θείαν εὐλογίαν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τὰ μάλλινα καὶ βαμβακερὰ αὐτῶν προικῶ ὑφάσματα.

6) Ὡς κακὸς οἰωνὸς θεωρεῖται, καὶ θάνατος μέλους τινὸς προσιωνίζεται διὰ τὴν οἰκογένειαν ἐκείνην, ἧτις εἴτε ἐκ συμπτώσεως εἴτε ἐξ ἐνδείας εἴτε ἐξ ἀμελείας δὲν ἀγοράσῃ ζῶντα ἀμνὸν καὶ δι' αὐτοῦ λαμπρῶσιν κατὰ τὸ Πάσχα.

7) Λίαν ἐπαγωγὸς εἶναι ἡ συνήθεια, καθ' ἣν μετὰ τὸ τέλος τῶν κανόνων *Κύματι θαλάσσης*, κλπ. κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως σβέννυνται πάντα τὰ ἐν τῷ ναῷ φῶτα, ὡς καὶ τὰ τῶν κανδυλιῶν, μένει δὲ μόνον ἀνημμένον τὸ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ τιμίου Σταυροῦ, οὗτω δὲ ψάλλουσιν ἐν καταλύσει οἱ ἱερεῖς τὸ «Ἰδοὺ σκοτία καὶ πρωΐ», μεθ' ἧς ἐξέρχονται καὶ ψάλλοντες τὸ «Δεῦτε λάβωμεν φῶς κλπ.» ἐπανάγουσι τὴν λαμπρῶσιν ἐν τῷ ναῷ.

8) Διαρκούσης τῆς καύσεως τῶν λαμπάδων κατὰ τὴν τελετὴν τῆς Ἀναστάσεως οἱ ἄνδρες χάριν ἀστείμου καίουσι τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς τῶν παρισταμένων, ἧτις κατὰ τὴν τῶν χωρικῶν συνήθειαν οὐχὶ μικρὰ εἶνε, καὶ μάλιστα τῶν *Ἀναγνωσάδων*, οἵτινες εἶνε πολυάριθμοι, χάριν θυμηδίας. Ὡς ἐκ τούτου πολλοὶ ἀναγκά-

ζονται νὰ μὴ ἐκβάλλωσιν ὄλως τὸ φέσι των, ἢ ν' ἀλείφωσι τὴν κόμην των δι' ὄξους, ὕδατος κλπ., ὅπως μὴ καίηται.

9) Τὸ λείψανον τῆς λαμπάδος τοῦ ἐπιταφίου φυλάττουσιν ἀσφαλῶς, καὶ χρησιμοποιοῦσιν ἐν ἀσθενείαις καὶ μάλιστα εἰς ὠδινούσας γυναῖκας. *Ἐν Καλαβρυτίαις τῇ 13 Μαρτίου 1889.*

Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ

Καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου.

Ἔθιμα ἐν Καλύμνῳ.

Ἐκπληρῶν τὴν ὑμετέραν ἐπιθυμίαν ἀποστέλλω δημῶδες ἄσμα ἢ μᾶλλον θρηνον, ὃν ἐν Καλύμνῳ ἠλικιωμένοι γυναῖκες κατὰ τὴν ἀγρυπνίαν τῆς Μεγάλῃ Παρασκευῆς ψάλλουσι περὶ τὸν Ἐσταυρωμένον.

Καὶ ἐν ἄλλο γίνεται ἐνταῦθα: Μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν Ὁρῶν ἐκφέρουσι τοὺς ἐπιταφίους εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Παρθέναι δὲ λευχειμονοῦσαι ψάλλουσι τὰ εὐλογητάρια κατ' ἀρχαιότητα ἔθιμον ἀναφερόμενον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ θρῆνος ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἦλθεν ἡ γὰρ Σαρακοστὴ ἡ ἁγίας ἡμέραις ποῦ λειτουργοῦν ἡ ἐκκλησιαὶς καὶ ψάλλουν οἱ παπᾶδες. Κάτω στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ στοῦ Χριστοῦ τὸν τάφον, ἡ Παναγία ἐκάθητο μόνη καὶ μοναχὴ τῆς. Τὴν Προσευχὴ τῆς ἕκαμε γὰρ τὸν μονογενῆ τῆς. Ἄκουε βρονταῖς, ἄκουε στραπαῖς καὶ οὐτραῖς μεγάλας· ἅγια βῶδα σφάζουσι ἢ πρόβατα συζεύουσι; Χύνει νὰ ὀθ' στὴν πόρτα τῆς, νὰ ὀθ' στὴ γειτονιά τῆς. Ὡρεῖ πᾶνω, Ὡρεῖ κάτω, Ὡρεῖ, ψυχὴ δὲν βλέπει; Ὡρεῖ τὸν οὐρανὸν θαμδὸν καὶ τὰστρα βουρκαμμένα, τὸ φεγγαράκι τῶνλαμπρὸν στὸ αἶμα βουτισιμένον. Καὶ πάλιν καὶ ἀνατήρησε Ὡρεῖ τὸν αἶ Γιάννη, Ὡρεῖ τὸν καὶ κατέβαινε κλαίμενον καὶ δαρμένον καὶ ἐκράτες μέσ' στὴ χεῖρά του μανδύλι ματωμένον καὶ ἐκράτες καὶ στὴν ἄλλην του μαλλιά τῆς κεφαλῆς του καὶ ἐκράτες καὶ στὰ νύχια του κρέας τοῦ μάγουλου του. Κ' ἡ Παναγία τὸν ἐρωτᾷ, καὶ ἡ Παναγία τοῦ λέγει: — Ἄγ μου Γιάννη Πρόδρομε καὶ βαπτιστὰ τοῦ γιοῦ μου, δὲν εἶδες τὸ παιδάκι μου καὶ τὸν μονογενῆ μου; — Δὲν ἔχω στόμα νὰ σοῦ πῶ, χεῖλη νὰ σοῦ μιλῶσω, καὶ σιδερένια ὡστικὰ νὰ σοῦ τὸ μολογήσω. Ὡρεῖς το κείνο τὸ βουνὸ, τὸ ὕψηλὸ, τὸ μέγα, ποῦχει τὴν μαύρην γῆν κορφή, τὸν οὐρανὸν παντέραι; Ἐκεῖ τὸν ἔχουν οἱ ἔθριοι ἐξόγκωναν δεμένον, σὰν κλέπτη τὸν ἐπιάσανε, σὰν πόρνο τὸν κρατοῦσι, σὰν νὰ χωρίζῃ ἀνδρόγυνον ἐκεῖ τὸν τυραννοῦσι. Βγάζουν τὸ χρυσοκούφισον καὶ βάζουν τοῦ ἀγκαθένιο, βγάζουν τὸ χρυσοζῶναρον καὶ βάζουν τοῦ τὸν βᾶτον, βγάζουν τὰ χρυσοπάπουτσα καὶ βάζουν τοῦ τσαρουχία. Ἡ Παναγία σὰν τᾶκουσε λιγοθυμιά τῆς ἤλθε. Σταμνιά νερὸ τὴν ἴπρητοῦν τρία καννιά τὸν μύσχο καὶ ἐξὴ τὸ ροδόσταμον ὥστε ποῦ νὰ συμφέρῃ. Κ' ἡ Παναγία συνέφερε καὶ αὐτὸν τὸν λόγον εἶπεν: — Ἄς ἔλθ' ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία καὶ τοῦ Λαζάρου ἡ μάνα καὶ τοῦ Προδρόμου (!) ἡ ἀδελφὴ καὶ ἡ ἄλλη Ἀλισάβη, νὰ πᾶμε νὰ τὸν πᾶρωμεν πρὸ τοῦ μᾶς τὸν σταυρωσσοῦν καὶ πρὶν τοῦ βάλουν τὰ καρρὰ καὶ μᾶς τὸν θανατώσοῦν. Στρατί, στρατί, τὸ πιάσανε, στρατί τὸ μονοπάτι, καὶ τὸ στρατί τοὺς ἔβγαλε σ' ἓνα μικρὸ βουτσάκι καὶ εἰδίψασεν ἡ Παναγία σκῦψεν νὰ πηλὴ λιγάκι! ἄκουε χαλκία καὶ ἐχάλκευε χαλκία μὲ τὰ παιδιὰ του, χαλκία μὲ τὴν γυναῖκά του καὶ μὲ τὴν φαμελιά του.

Ἡ παράδοσις συγγέει ἐνταῦθα τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην μὲ τὸν Πρόδρομον.

— Μωρὴ μωρὴ ἀτσιγγανε, ἦτανε αὐτὰ ποῦ κᾶνης; ἄκουε μου παραγγέλιασι πηρόνια νὰ τοῖς κάμω; ἐκεῖνοι μοῦπαν τέσσαρα καὶ ἐγὼ τοῖς κάμω πέντε; τὰ δὴ στὰ δὴ τοῦ γόνατα, τὰ δὴ στὰ δὴ τοῦ χέρια καὶ τᾶλλο τὸ φαρμακερὸ νὰ μᾶψουν στὴν καρδιά του νὰ τρέψῃ αἶμα καὶ νερὸ νὰ λιγωθῇ ἡ ψυχὴ του. — Μωρὴ, μωρὴ ἀτσιγγανε ψωμί νὰ μὴν χορτάσης οὐδὲ τὴν τραχηλίτσα σου ποτὲ νὰ μὴν ἀλλάξης; μωρὴ, μωρὴ ἀτσιγγανε δεῖξέ μου τὸν υἱὸν μου. γὰρ δεῖξέ μου τὸν γιοῦκά μου καὶ τὸν μονογενῆ μου. — Ὡρεῖς το κείνο τὸ βουνὸ τὸ ὕψηλὸ τὸ μέγα ποῦχει τὴν μαύρην γῆν κορφή τὸν οὐρανὸν παντέραι; Ἐκεῖ τὸν ἔχουν οἱ ἔθριοι ἐξόγκωναν δεμένον. Ὡρεῖς ἡ Παναγία κλαῖνε, ὦραις καὶ μοιρολόγια. Στρατί, στρατί τὸ πιάσανε, στρατί τὸ μονοπάτι; τὸ μονοπάτι τοὺς ἔβγαλεν εἰς τοῦ ληστοῦ τὴν πόρτα. Ἐβρίσκει τὴν πόρτα σφαλκιά καὶ τὰ κλειδιά παρμένα, τὰ ἔρημα παράθυρα σφικτὰ καὶ μανδουλωμένα, καὶ ἔδωσε τὰ χερσὶά της τὴν πόρτα παρεκάλει: — Ἄνοιξε πόρτα τοῦ βριοῦ καὶ πόρτα τοῦ Πιλάτου! Κ' ἡ πόρτα ἀπὸ τὸν ῥόθο τῆς ἀνοίγει μοναχὴ τῆς. Μπαίνει πάνω ἡ Παναγία καθίζει στὸ κρεβάτι. — Παρακαλῶ σε, Μωσῆ, δεῖξέ μου τὸν υἱὸν μου. — Ὡρεῖς τὸν κείνον τὸν χλωμόν, κείνον τὸν κτρινιαρῆν; ἐκεῖνος εἶναι ὁ γιοῦκάς σου καὶ ὁ μονογενῆς σου. Ἡ Παναγία σὰν τᾶκουσε λιγοθυμιά τῆς ἤλθε: — Φέρτε μαχαίρι νὰ σφαγῶ, κρημνὸν γὰρ νὰ κρημνίσω καὶ ἓνα ποτάμι θάλασσα γὰρ νὰ ψυχομαγήσω. Χριστὸς ἀπλογήθηκεν ὅπου τὰν σταυρωμένον: — Μάνα μου, σὰν σφαγῆς ἐσὺ, σφάζονται καὶ ἄλλαι μάνας. Μάνα μου, σὰν πνιγῆς ἐσὺ, πνίγονται καὶ ἄλλαι μάνας; ἄμε, μάνα, στὸ σπῆτι μας καὶ στὸ ἀρχοντικό μας καὶ πίνε ἄδολο κρασί, καὶ ἀρράτο παξιμάδι, νὰ πᾶν μανάδες μὲ παιδιὰ, παιδιὰ δίχως μανάδες, καὶ τὰ καλὰ τὰνδρόγυνα μὲ τοὺς καλοὺς τὸν ἄνδρες. Μάνα, τὸ μετὶ Σάββατο ποῦ παίζουσι ἡ καμπάναις, τότε καὶ σὺ, Μανοῦλά μου, θὰ ὄησ' χαράς μεγάλας.

Σημειῶ δὲ καὶ τοῦτο ἐν τέλει: Καθ' ὅσον παρέρχονται αἱ ἡμέραι λέγουσιν εἰς τὰ παιδιὰ ὅτι ἡ Λαμπρὴ ἐρχεται, εἶναι εἰς Βουδρουμίον, εἴτα εἰς Κῶ καὶ κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ, εἰς τὴν θέσιν Βαθῦ διὰ τοῦτο τὰ παιδιὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου λέγουσιν τὸ ἐξῆς ἄσματιον:

Ὁ Λάζαρος θέλει αὐγὸ καὶ λιθάνι, καὶ κερί καὶ τσαρούχια νὰ φορῇ νὰ πηγαίγῃ τὸ Βαθῦ νὰ μᾶς φέρῃ τὴν «Λαμπρὴ» νὰ δαγκάσωμε τ' ἄρνι ἀπ' τὸ πόδι καὶ ἀπ' τ' αὐτί.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Κ. ΖΕΡΒΟΣ

Καλύμνιος

Ἔθιμα ἐν Ἀνδρῳ

Ἄσματα τῆς μεγάλης ἑβδομάδος

Α—Ἀρχὴ τοῦ κόσμου
Β—Βασιλεὺς ἐρχεται
Γ—Γεννᾶται ὁ Χριστὸς
Δ—Δύο ἄγγελοι τὸ χαῖρε
Ε—Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς
Ζ—Ζῆτες τὸν Ἰουδαῖον
Η—Ἦτον ὡς ἀθάνατος
Θ—Θαύματα ἐποίησε
Ι—Ἰωάννης τὸν ἐδάπτισε
Κ—Κάλαμον ἐδάσσε
Λ—Λαὸς τὸν ἐτριγόρτισε
Μ—Μαθητῆς τὸν πρόδοσε
Ν—Νύκτα τὸν ἐπιάσανε

Ε—Εύλο του εδόσανε
 Ο—'Ο Πιλάτος έλεγε
 Η—Ποτός είσαι
 Ρ—Ρωμαίος είμαι
 Σ—Σήμετα έδειξε
 Τ—Τούτοις άφες έλεγε
 Υ—'Υψηλά τον κρέμασαν
 Φ—Φυλακή τον έβαλαν
 Χ—Χολή τον έποτίσανε
 Ψ—'Ψάλλοντες και λέγοντες
 Ω—'Ω μέγα τό βλογημένον.

Γιά τό πείσμα των Έβραίων
 άνεστήθη ό Χριστός.
 Βάγια βάγια των βασιών
 Τρώε ψάρι και κολιό
 Και την Άλλη Κυριακή
 Τρώνε κόκκινον αυγό

Τήν τυρνή και των βασιών
 μπαίν' ό διάολος 'ς τό γιαλό.

Μεγάλη Δευτέρα—Μεγάλη μαχαίρα
 Μεγάλη Τρίτη—Μεγάλη κρίσι
 Μεγάλη Τετάρτη—Μεγάλη ανάγκη
 Μεγάλη Πέμπτη—Ποίος μπορεί νά στέκη
 Μεγάλη Παρασκευή—Κλάμματα και δαρμοί
 Μεγάλο Σαββάτο—'Η κουλουρες πάνω κάτω
 Μεγάλη Κυριακή—Λαμπρότης και κρασί

Χαίρε πύλη χείρετε
 Χαίρε Τιμω Σταυρέ
 'Ο χορός των 'Αποστόλων
 Και ήμετις οι μαθηταί
 ['Ημετις οι τρεις οι τέσσερες
 Κ' οι άλλ' είκοσι τέσσερες
 Τήν πόλιν έγυρίσαμεν
 Τήν πόλιν την μητρόπολιν
 Τό βασιλιά δέν ήύραμε
 Χειρώνα επέρασαμε
 'Αλλά τον επτύχαμε] (1)
 Ψάλλοντες και ήλθαμεν
 Σήμερον και αύριον
 Κι' όλην την εβδομάδα
 — Μάρτη Μάρτη μου καλέ
 Και 'Απρίλι φοβερέ
 'Ο ήλιος λάμπει—ή γη μυρίζει
 Τά δένδρ' ανθούνε—τά πουλιά κελαηδούνε
 'Εξω ψύλλοι ποντικοί
 Νά φάτε κλαδοκούμαρο
 Νά πέστε νά φορήσετε
 Μέσα Μάι και χαρά
 Και κουκούλια και πολλά
 Και σρικτά και δυνατά
 — Ως λουλουδίξει ό σταυρός
 Νά λουλουδίσουν τά διακόπια σας
 Νά πήσουνε τά σπήτια σας
 — Σήνω κερά άπ' τό θρονί
 Νά μου δώσης τό αυγό
 Τό αυγό σαρακοστό
 Γιατ' έχω δάσκαλο κακό
 Κι' αν πάω άψά μαλώνει με
 Κι' αν άργήσω δέρνει με
 'Ας τό πάρω τό αυγό
 Κι' άς δαρθώ κι' άς σκοτωθώ
 Και εις έτη πολλά της καλής νοικοκυράς.

Τό τελευταίον ήσυχ άδουσιν έν "Ανδρω, κυ-
 ρίως έν τοις χωρίοις του Κορθίου, την μεγάλην
 Παρρασκευήν μικροί παιδες περιάγοντες από οι-
 κίας εις οικίαν ανθοστόλιστον καλάμινον σταυ-
 ρόν, όν αγιαζουσι προηγουμένως καταθέτοντες
 την έσπέραν της μεγάλης Πέμπτης έν τη εκκλη-

(1) Τούτο άπηρχαιωμένον πως δέν λέγεται σήμερον.

σίχ, όπως ακούση τά δώδεκα ευαγγέλια, ως
 λέγουσιν οι μικροί εκείνοι εύλαβείς. Έκ των άν-
 θένων δέ του σταυρού άποσπώντες διδουσιν εις τάς
 τρεφούσας μεταξοκάμπας νοικοκυράς, λαμβά-
 νουσι δέ παρ' αυτών τό σαρακοστό αυγό τό
 μη κόκκινον δηλαδή.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΑΡΥΕΤΙΝΑΚΗΣ,
 Τελεόφοιτος της Νομικής

"Εθίμα έν Πάτρω.

"Η τελετή του Νιπτήρος.

'Η μεγάλη και έξόχως ιδιάζουσα εις την πα-
 τριδα μου τελετή, μία των καθ' όλον τό έτος
 έπισημοτέρων και πανηγυρικωτέρων της νήσου,
 είνε ή κατά την Μεγάλην Πέμπτην τελετή του
 Νιπτήρος. 'Η τελετή αύτη νύν μόνον έν 'Ιεροσολύ-
 μοις τελείται κατ' έτος, αν δέν λανθάνωμαι δέ
 και έν τοις Πατριαρχείοις της Κωνσταντινουπό-
 λεως ανά πάσαν είκοσιπενταετίαν. 'Αλλ' έν Πά-
 τρω μετά μείζονος πομπής γινομένη έχει ως εξής:

'Ο Νιπτήρ είνε υπερώον τι σχηματιζόμενον
 έκ δαπέδου σανίδων υπέρ τον πήχυν εξέχον του
 εδάφους· αι σανίδες στηρίζονται επί ειδους κιγ-
 κλίδων ξυλίνων. Τήν προτεραίαν λοιπόν της ή-
 μέρας της τελετής, ήται μετά την μεσημβρίαν
 της Μεγάλης Τετάρτης ιδρύεται τούτο έν τώ
 μέσω της μίας έκ των δύο κυριωτέρων πλατειών
 της πόλεως, ών ή μόν προς τό ΒΑ. αύτης κει-
 μένη, κατά τά 'Απορθηατά, όπως έπιτοπίως
 καλούνται, ονομάζεται, ως έκ της παρακειμένης
 όμωνύμου εκκλησίας «'Αγία Λεοβία», ή δέ προς
 τό ΝΔ. κατά τά 'Αλωτινά, κειμένη καλεί-
 ται «Λότζα» έκ του Ιταλικού Loggia λαβούσα
 τό όνομα. 'Ιδρύεται λοιπόν ό Νιπτήρ έναλλάξ
 έν τώ μέσω ή της μόν ή της δέ των δύο τού-
 των πλατειών, τούτέστιν άν κατά τό έτος
 τούτο στηθή έν τη πλατεία της 'Αγίας Λεο-
 βίας, τό επόμενον θά στηθή έν τη της Λότζας.
 Περί τό τραπεζοειδές τούτο υπερώον ύψούνται
 κατά διαλείμματα κοντάρια φέροντα φανούς, ως
 τους των εκκλησιών και έχοντα υπ' αυτούς με-
 ταξίνους ή χρυσοφάντους έπισείοντες, παρεμ-
 βάλλονται δέ και σταυροί επί κονταρίων και αυ-
 τοί, δύο δ' έξαπτέρυγα ύψούνται περί την έδραν,
 έφ' ης κάθηται ό λαμβάνων τό πρόσωπον του
 Χριστου Καθηγούμενος της Μονής, ό και Χωρε-
 πίσκοπος της νήσου, ή αν τύχη παρεπίδημος
 'Αρχιερεύς τις, εις όν ό πρώτος έκ φιλοφρονήσεως
 παραχωρεί την τιμήν ταύτην.

Τά μεταξύ των σταυρών και φανών κενά δια-
 λείμματα συνδέονται έκ του ανωθεν μέρους δια
 στεφανών έκ μυρσινών—της δάφνης σπανιζούσης
 λίαν έν τη νήσω—και έξ άγρίων νάρδων, λαμ-
 πρών καλουμένων έν τη πατρίδι μου.

'Η τελετή άρχεται περί την 11ην π. μ.

ώραν, μετά την Λειτουργίαν της Μεγάλης
 Πέμπτης ούτω.

Σημαίνουσι κατά πρώτον οι κώδωνες της
 Τερας Μονής και ένδεκα ιερείς μετά του Καθη-
 γουμένου, ή του τυχόντος 'Αρχιερέως του τό
 πρόσωπον του Χριστου λαμβάνοντες, εξέρχονται
 της Μονής συνοδευμένοι υπό τεσσάρων ιεροδια-
 κόνων και μεταβαίνουσι εις την πλατείαν όπου
 θά τελεσθή ό Νιπτήρ. 'Οθεν διέρχονται κρού-
 ονται χαρμωσύνως οι κώδωνες των εκκλησιών
 άφου δέ φθάσωσιν εις την πλατείαν περιβάλ-
 λονται τάς ιερατικάς αυτών στολάς, πλην του
 στιχαρίου, και οι μιν ένδεκα οι παριστώντες τους
 ένδεκα Μαθητάς ιερομόναχοι περιβάλλονται
 όμοιόχρους έκ βυσσινόχρου βελούδου στολάς,
 πλην του 'Ιούδα, όστις μόνος δέν είνε ιερομό-
 ναχος, αλλά τις έκ των πτωχών λαϊκών, εις όν
 προς άμοιβήν δια τό άπαισιον και μισητόν εις
 τό εύλαβές πλήθος πρόσωπον, όπερ λαμβάνει,
 διδουσιν οι της Μονής ζεύγος καινουργών υπο-
 δημάτων και τριάκοντα γρόσια, τά όποια κατά
 τον αριθμόν τούλάχιστον αντιπροσωπεύουσι τά
 τριάκοντα άργύρια του προδότου 'Ιούδα.

Πριν άρχίση ή τελετή στήνεται επί ύψωμα-
 τος τό αναλόγιον, έφ' ου τίθεται τό 'Ιερόν
 Ευαγγέλιον. Περί τούτο ύσταται και ό χορός
 των καλλιφωνοτέρων και τεχνικωτέρων της
 Τερας Μονής ψαλτών, όστινες άρχονται ψάλ-
 λοντες άργά και μετά μέλους τό «'Αλληλουία»
 τρεις άφ' έκαστου χορού είτα τό «'Οτε οι ένδο-
 ξοι Μαθηταί», τούτου δέ ψαλλομένου εξέρχον-
 ται οι λαμβάνοντες τά πρόσωπα αυτών ιερείς έκ
 του ναου συνοδευόμενοι και θυμιώμενοι υπό των
 τεσσάρων διακόνων φερόντων και αυτών όμοιό-
 χροα προς τάς ιερατικάς στολάς των ιερέων στι-
 χάρια και λαμβάνουσι έκαστος την οικείαν θέσιν
 επί του υπερώου, έφ' ου προηγουμένως είχον
 τεθή δύο και δέκα έδραι, ανά έξ εις έκάτεραν των
 πλευρών αυτου, και έτέρα έτι ή και μεγα-
 λοπρεπεστέρα έν τώ μέσω δια τον Καθηγού-
 μενον, ή 'Αρχιερέα. Τελευταίοι δ' έρχονται ό
 Πέτρος και ό 'Ιούδας, όστις και κρατεί την άρ-
 γυράν λεκάνην έν ή νίπτονται οι πόδες των
 Μαθητών, και άμφοτέροι συνοδεύουσι τον φέ-
 ροντα τό πρόσωπον του 'Ιησου Καθηγούμενον.
 Μετά δέ τον εύλογητόν αναγινώσκονται αι κα-
 τάλληλοι προς άγιασμόν του ύδατος υπό του
 Καθηγούμενου εύχαι, ψάλλεται ό ειρμός «τῶ
 συνδέσμῳ της αγάπης συνδεόμενοι οι 'Απόστο-
 λοι,» και είτα άρχεται ό λεγόμενος Ευαγγελισ-
 τής αναγινώσκων από του προμνησθέντος ανα-
 λογίου τό κατά Ματθαιον ευαγγέλιον· διακό-
 πει δέ την ανάγνωσιν έκεί. όπου άρχεται ό
 μετά του 'Ιησου και των Μαθητών αυτου διά-
 λογος. 'Εκαστος των Μαθητών τότε λαμβάνων
 τό οικείον πρόσωπον όμιλεί τά του μέρους αυ-

του. 'Αρχεται δέ τό έν λόγω Ευαγγέλιον,
 άφου ό Ευαγγελιστής έκφωνήση «τῶ καιρῶ
 εκείνῳ είπεν ό Κύριος τοις μαθηταίς αυτου»
 και διακόπτει την ανάγνωσιν από των λόγων
 τούτων του Σωτήρος αιδάτε ότι μετά δύο ή-
 μέρας τό πάσχα γίνεται» κλ. άφου δ' ανταλ-
 λαχθώσιν όλοι οι έν τῶ αναγινώσματι του Ευαγ-
 γελίου τούτου αναφερόμενοι διάλογοι, ό Ευαγ-
 γελιστής έκφωνεί πάλιν τό «Σοφία όρθή—'Εκ
 του κατά 'Ιωάννην Ευαγγελίου» όπερ άρχεται
 ούτω: «Τῶ καιρῶ εκείνῳ είδώς ό 'Ιησους ότι
 πάντα δέδωκεν αυτῶ ό πατήρ εις τάς χείρας»
 κλ. όπου περιγράφεται λεπτομερώς ό νιπτήρ.
 'Οταν δέ φθάση εις τό μέρος εκείνο όπερ άφη-
 γείται ότι «'Εγείρεται έκ του δείπνου και τί-
 θησι τά ιμάτια και λαβών λέντιον, διέζωσεν αυ-
 τόν. Είτα βάλλει ύδωρ εις τον νιπτήρα και ήρ-
 ξατο νίπτειν τους πόδας των Μαθητών,» εγεί-
 ρεται ό Καθηγούμενος και εκβάλλων τό φελύ-
 νιον περιζώννεται πεσέταρ και άρχίζει νά νίπτη
 τους πόδας των ιερομόναχων. 'Επαναλαμβάνει δέ
 τό οικείον χωρίονό Ευαγγελιστής της Μονής 'Ιερο-
 διάκονος πολλάκις, έως ου νίψη τους πόδας πάν-
 τας. 'Εννοείται δέ, ότι οι διάλογοι, ή αντίστασις
 του Πέτρου μή θέλοντος νά νίψη τους πόδας
 αυτου ό Κύριος αυτου και Διδάσκαλος, λέγονται
 και παρίστανται έν πάση λεπτομερεία, όπως
 άφηγούνται αυτά οι Ευαγγελισταί. Μετά τό
 τέλος του Νιπτήρος άρχεται πάλιν ό Ευαγγε-
 λιστής έκφωνών τό κατά Μάρκον 'Ιερόν Ευαγ-
 γέλιον, όπου ό 'Απόστολος άφηγείται την προσ-
 ευχήν του 'Ιησου, ότε και ό 'Ηγούμενος εγει-
 ρόμενος παραλαμβάνει τον Πέτρον, 'Ιάκωβον
 και 'Ιωάννην και μετ' αυτών προβαίνει εις γω-
 νίαν τινά, όπου έχουσι την εικόνα του Σωτήρος
 φέροντος τον άκάνθινον στέφανον, ή άλλαις λέ-
 ξεισι την άπεικόνισιν του «'Ιδε ό άνθρωπος»·
 και πρό αυτης επαναλαμβάνει την τελευταίαν
 εκείνην του Χριστου προσευχήν. Είτα εγείρεται,
 εύρίσκει τους τρεις Μαθητάς ύπνώπτοντας, επ-
 ανέρχεται πρό της εικόνας, επαναλαμβάνει την
 προσευχήν του και έκ δευτέρου και έκ τρίτου
 εις την τελευταίαν ταύτην φοράν έπιπροσθέτων
 τό «'Εγείρεσθε άγωμεν. Ιδού ό παραδιδούς με
 ήγγικε». Και ούτω λήγει ή παραδόχος αύτη και
 έπιβλητική τελετή. Είτα αγιάζει τους προσερ-
 χόμενους των πιστών με τό υπόλοιπον του έν τη
 άργυρά ύδρια ήγιασμένου ύδατος, ενώ ψάλλεται
 τό « Κύριε ή έν πολλαίς άμαρτίαις », και γίνε-
 ται ή απόλυσις.

Πάσαι αι εις την πλατείαν παρακείμεναι οι-
 κίαι εισί πλήρεις γυναικών, αιτινες φέρουσι τάς
 καλλίστας των έορτασίμων ένδυμασιών των
 και καταλαμβάνουσι πάντα τά προς τον Νι-
 πτήρα προσβλέποντα παραθύρα. Προσέρχονται
 δέ και πολλοί έκ των πλησίον της Πάτρου νή-

ων και παραλιών της Μικράς Ασίας, να προσκυνήσωσιν εν τῇ Μονῇ ἀλλὰ κυρίως να ἴδωσι τὸν Νικητῆρα

ΕΠ. ΑΛΕΞΑΚΗΣ

Ἔθιμα ἐν Ζακύνθῳ

Τὰ ἐξῆς ἄξια σημειώσεως ἐπιστέλλω ὑμῖν: Τὴν μεγάλην Δευτέραν καὶ τὴν μεγάλην Τρίτην, ὅτε ψάλλεται εἰς τὰς Ἐκκλησίας ὁ Νυμφίος λέγεται εἰσέτι παλαιὸν τετραστιχὸν ἡμιστά εὐσεβῆ ἐλέγχον τὸν ποιήσαντα αὐτό:

«Ἦρθανε καὶ τὰ νυμφία,
νὰ πηγαίνου ἢ γρηαί; ἔς τὴν ἐκκλησία,
νὰ ἔχου ἢ καὶς ἀδεία»

Τὴν μεγάλην Πέμπτην δὲν κρούονται πλέον οἱ κώδωνες τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς ἐνδειξιν πένθους, τοῦτο δὲ λέγεται ἐχρησεῖν ἢ *καμπάγαις*, αἱ δὲ γυναῖκες μελανειμονοῦσαι μεταβαίνουν εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἄλλοτε τὴν ἑλλησπιν τῶν κωδῶνων κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀντικαθίστων τὰ σήμαντρα, *κοπαρέλια* παρ' ἡμῖν λεγόμενα, διότι διὰ μικρῶν κοπῶνων ἔτυπον οἱ παῖδες τὰς σανίδας ἃς περιέφερον ἀνά τὰς γειτονίας, να ἀναγγείλωσι τὴν ἐναρξίν τῆς λειτουργίας.

Τὴν μεγάλην Παρασκευὴν εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας λέγονται αἱ Ὠραὶ, ἢ ἀκολουθία δὲ αὕτη παρατείνεται μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς πρωίας, εἰς τινὰς δὲ ἐκκλησίας καὶ μέχρι τῆς μιάς μετὰ μεσημβρίαν, ὅτε γίνεται καὶ ἡ Λιτανεία τοῦ Ἐσταυρωμένου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Μώλου μετ' ἐπισημότητος, παρακολουθοῦντος καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς Λιτανείας τοῦ Ἐσταυρωμένου ἐπανερχονται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς οἰκίας των, ἐνθα χωρὶς οὐ παραθέσου τράπεζαν τρώγον κατὰ τι ἐπὶ ποδῶς καὶ ἰδίως μαρούλια μετὰ ὄξους εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὄξους μετὰ τὸ ὅποιον ἐπότισαν τὸν Ἰησοῦν.

Τὸ ἐσπέρας ψάλλεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου, εἰς τινὰς ἐκκλησίας εἰς ἃς ἀπέμειναν Ἐπιτάφιοι. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας περιφέρεται ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὁ Ἐπιτάφιος, εἶτα ἐναποτίθεται πρὸ τῆς Ὠραίας Πύλης, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου εἰσάγεται εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην φοβερός συνωσιμὸς ἐπακολουθεῖ, διότι σπεύδου πάντες νὰ ἐγγίωσι καὶ ὠθήσωσι τὸν Ἐπιτάφιον, ἔχοντες τὴν πρόληψιν ὅτι ἀν δὲν κατορθώσωσι τοῦτο δὲν θὰ ἐπιζήσωσι τὸ ἐπιὸν ἔτος.

Ἄλλοτε ὅλοι αἱ ἐκκλησιαὶ εἶχον Ἐπιταφίους, καὶ τοὺς περιέφερον ἀνά τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐπειδὴ συνέβαινον πλεῖστα ὅσα ἄτοπα, πολλάκις δὲ σπουδαῖαι συγκρούσεις, ὅταν ἰδίως συνηγνῶντο ἐξ ἀντιθέτου μέρους δύο Ἐπιτάφιοι καὶ ἡμιλλῶντο τίς νὰ διέλθῃ δεξιὰ, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κοκκίνης πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπηγόρευσε τὴν

Λιτανείαν τῶν Ἐπιταφίων ἀπολύτως ἐκτὸς ἐκείνου τῆς Μητροπόλεως.

Περὶ τὴν χαραυγὴν ἡ Λιτανεία τοῦ Ἐπιταφίου ἐπιστρέφει εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὅτε γίνεται ἡ πρώτη ἀνάστασις, ἢ ἀναγγέλλει κανονοβολισμὸς (τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα *κομμάτι*) καὶ παρακολουθοῦσιν εὐθυμοὶ κραυγαὶ «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ χαρμόσυνοι κωδωνοκρουσῆαι, διότι μετὰ τριήμερον σιγὴν ἢ χηρείαν ἅμα τῇ Ἀναστάσει ἢ *καμπάγαις* ἐχρησεῖται, ὡς λέγομεν. Τότε ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν ὅλων ἀνεξαίρετως βίπτονται εἰς τοὺς δρόμους πῆλινα ἀγγεῖα, πλεῖστα δὲ πυροβόλα ἐκκενοῦνται.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσέτι δάκνουσι κλειδίον ἢ ἄλλο τι σιδηροῦν ἀντικείμενον, καὶ αἱ μητέρες ἀφ' ἐσπέρας προνοοῦσι νὰ θέσωσιν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τῶν τέκνων των ἐν κλειδίον διὰ νὰ τὸ δαγκάσωσι μετὰ τὸ κομμάτι.

Τὸ Πάσχα ἡ λειτουργία τελεῖται τὴν πρωίαν, κατ' ἡν ὥραν καὶ τὰς λοιπὰς Κυριακάς. Ἡ Ἀνάστασις δὲ γίνεται ἐξωθεν τῶν ἐκκλησιῶν. Μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον ὁ ἱερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν να ἀποπερατώσῃ τὴν ἱερωρίαν, οἱ δὲ ἐκκλησιασθέντες μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς κάμνουν μετὰ τὸν ἱερέα πρὸ τῆς Ὠραίας Πύλης ἰστάμενον, τὸ *Χριστὸς ἀνέστη*.

Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὅτε ὁ ἱερεὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπορεύετο να εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναόν, ἢ θύρα ἦτο κλειστή, ἐτελεῖτο δὲ παράστασις τις, διότι ὁ ἱερεὺς ἐξεφώνει τὸ: *ἄρατε Πύλας*, ἢ ἐξωθεν τῆς θύρας ἰστάμενος νεωκόρος ἢ ἄλλος τις, ἤρωτα: *ποῖος εἶσαι*; Ὁ δὲ ἱερεὺς ἐξηκολούθει: *ἄρχων ἰσχυρός*, καὶ τότε ἐλάκτιζεν ἰσχυρῶς τὴν θύραν καὶ εἰσώρμα προτεταμένην ἔχων τὴν λαμπάδα καὶ παρακολουθούμενος ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαζόμενους, πολλοὶ τῶν ὀποίων ἐντρομοὶ παρηκολούθου, μήπως δὲν κρυβῆ ἐγκαίρως ὁ ὀπισθεν τῆς θύρας ὑποκρινόμενος τὸν Σατανᾶν, διότι ἐπίστευον ὅτι τότε ὁ ἱερεὺς ἤθελε τὸν σφραγίσῃ μετὰ τὴν ἀναμμένην λαμπάδα καὶ ἤθελε μὲν αἰωνίως ἐστιγματισμένος καὶ ἀφορισμένος.

ΖΑΚΥΝΘΙΟΣ.

Τὸ Πάσχα τῶν Βλαχοποιμένων. (1)

Οἱ βλάχοι ὅλοι τῆς περιφέρειας ἐκείνης ἦσαν ἐπὶ ποδῶς, στολισμένοι, μετὰ τὰ κηρὰ εἰς χεῖρας ἀναμένοντες τὴν Ἀνάστασιν.

Ὅλη ἐκείνη ἢ περιφέρεια ἐκ λοφίσκων κυματοειδῶν καὶ μικρῶν κοιλάδων, πλουσία εἰς βλάστησιν καὶ εἰς νερά, κατέχει τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ δήμου Βουπρασιῶν. Οἱ βλάχοι ἔχουν κατασκηνώσῃ ἐκεῖ πολυάριθμοι, ἄλλοι εἰς μικροὺς συνοικισμούς, ὡς τὰ Μπακογιαννέικα καὶ Βυτινέικα, ἄλλοι μεμονωμένοι εἰς οἰκογενεῖας, νεμόμενοι πολλὰ στρέμματα

(1) Ἐκ τοῦ Ἀφορισμένου τοῦ κ. Α. Καρκαβίτσα.

γῆς, καὶ ἄλλοι ἀναμῖξ μετ' ἐντοπίων, κατοικοῦντες μικρὰ χωριῖα, ὡς τὸ Ζόγγα, Ζουλάτικα, Μάζι, καὶ ἄλλα ἐκ δέκα εἰκοσιν οἰκίσκων ἕκαστον.

Οἱ βλάχοι ἔρχονται ἐκεῖ καὶ ξεχειμάζουσι, ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου δὲ μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου μετὰ τὰς οἰκογενεῖας καὶ τὰ ποιμνία των ἀναχωροῦν διὰ τὰ βουνά, ὅπου ξεκαλοκαιριάζουσι. Δὲν εἶνε δυνατόν διὰ τοῦτο ν' ἀπαντήσῃ τις καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν ἔκτασιν ἐκκλησίας παρὰ μικρὰς μόνον ὡς κελία εἰς τὰ περίξ χωριῖα. Τὰ χωριῖα ὅμως αὐτά, ἂν ἔχουν ἐκκλησίας, δὲν ἔχουν ἱερεῖς. Διότι οἱ χωρικοὶ, ἀνθρακεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὑλοτόμοι, εἶναι τόσον πτωχοί, ὥστε μόλις νὰ ἐξαρκοῦν εἰς τὴν πενιχρὰν τροφὴν των καὶ τὴν πενιχρότεραν ἐνδυμασίαν των. Ἴνα μὴ λησμονήσωσιν ὅμως καθόλου τὸν Θεόν, συνεφώνησαν ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκάλεσαν ἕνα ἱερέα, ὁ ὁποῖος ὑπεχρεῖτο εἰς κάθε ἑορτὴν νὰ λειτουργῇ κατὰ σειράν καὶ εἰς ἕν χωριδίον. Καὶ οἱ βλάχοι τῶν περίξ συνοικισμῶν συνεισέφερον ἐφ' ὅσον καιρὸν μένυσιν ἐκεῖ καὶ ὅπταν ὁ ἱερεὺς λειτουργεῖ εἰς τὸ πλησιέτερον χωριδίον πηγαίνουν ὅσοι θέλουσι καὶ λειτουργοῦνται.

Ἄλλ' ἢ Ἀνάστασις πρέπει νὰ τελῆται εἰς ὅλους ταυτοχρόνως καὶ νὰ συμμετέχωσιν ὅλοι τῆς ἱερωτέρας καὶ μεγαλειτέρας ἑορτῆς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Διὰ τοῦτο ἵνα μὴ ἐγείρωνται παράπονα προτιμήσεως καὶ ἵνα μετέχωσιν ὅλοι, καὶ οἱ πλεον ἀπομακρυσμένοι, τῆς ἱεράς τελετῆς, τελοῦσιν αὐτὴν ἔξω, εἰς τὸ ὑπαιθρον, ὑπὸ τὸν διάστερον οὐρανὸν καὶ τὸν εὐρὸν ὀρίζοντα.

Ἡδὴ εἶχε πλησιάσει ἡ ὥρα. Ὁ αὐγερινὸς φεγγολῶν ἀνῆρχετο εἰς τὰ ὕψη, ὡσεὶ μέγας μυσταγωγὸς τοῦ χριστιανισμοῦ φέρον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Οἱ βλάχοι μετὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία των ἴσταντο ἔτοιμοι, ἕκαστος ἔξω τῆς καλύθης του· οἱ χωρικοὶ ἀπὸ τὰ περίξ χωριῖα εἶχον ἀνέλθει εἰς τὰ ὑψώματα, νεοὶ ἀκμάζοντες καὶ ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδία, γυναῖκες νεαὶ καὶ γραιαί, ὅλοι προσηλωμένους ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ὀρίζοντος, ὅπου ἐγνώριζον ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ σκότους ὑψοῦτο ὑψηλὴ ράχη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦ ἀνεφαίνετο ὁ ἱερεὺς μετὰ τὴν λαμπάδα εἰς χεῖρας κηρύττων εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. Αἱ μεγάλαι πυραὶ ἐλαμπάδιζον εἰς τὰ ὕψη ἐπιρρίπτουσαι ροδόχρουν χροῖαν ἐπὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν καθαρῶν ἐνδυμάτων καὶ ποικιλλοῦσαι μετὰ πολυχρώμους λάμψεις τὰ πολύτιμα γκιουρτάνια καὶ τοὺς ἀργυροῦς παφτάδες τῆς ζώνης τῶν γυναικῶν. Ἡ καρδία ὅλων ἐβροντοκτύπα ἀνυπόμονος εἰς τὴν ἐγγίζουσαν μεγάλην καὶ ἱερὰν δι' αὐτοὺς στιγμὴν. Κάθε ἄστρον, τὸ ὅποτον προέκυπτεν ἀπὸ τῆς ράχης, ἐξελάμβανον ὡς τὴν λαμπάδα τοῦ ἱερέως καὶ ἀνεκραύγαζον καὶ ἀνεπήδων οἱ νεώτεροι μετὰ χαρᾶς:

— Γιὰ το, ἐφάνηκε!

— Ἄμ' ποῦ ἀκόμη! . . .

— Ὁ ἄσπριση τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ ἴδῃς; . . .

Καὶ ἐπειράζοντο μεταξὺ των καὶ διηγούντο εὐάρεστα ἀνέκδοτα καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια διὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς.

— Γιὰ το, γιὰ το! ἐκεῖνο ἔνε! ἐφώναξέ τις αἰφνης περιχαρῆς.

Τῷ ὄντι πρὸς ἀνατολὰς ἐφάνη φῶς λαμπάδος, τρεμοσβύνον εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν πνοήν. Διέσχίζε τὴν σκοτίαν καὶ ἐπέρριπτε παρήγορον καὶ ἰλαρὰν τὴν λάμψιν τοῦ περίξ, ὡς ἡ ἰδέα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν ὁποῖαν ἐξεπροσώπει τὴν ὥραν ἐκείνην, διέλυσε τὰ ἀγρία σκότη τῆς ἀμαθείας καὶ βρβαρότητος.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη περίξ συνεκέντρωσαν ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἔτεινον τὴν ἀκοήν των.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά! . . .

Ἡ φωνὴ ἠκούσθη ἀπὸ τὴν ράχην ἐντονος καὶ παρατεταμένη. Ἀναπαλλομένη ἐφθασεν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀξέστων ἀκροατῶν ὅλων καὶ ἐπέχυσεν ἐπ' αὐτῶν γλυκύτητα καὶ συγκίνησιν ὅσην αἰσθάνεται ἡ γυναῖκα εἰς τὴν φωνὴν τοῦ πρώτου τέκνου της.

— Χριστὸς ἀνέστη παιδιά! . . .

Ἡ φωνὴ ἤχησεν ἐντονωτέρα. Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἐκλινον τὴν κεφαλὴν καὶ ἔκαμον τὸν σταυρὸν των. Ὅλη ἐκείνη ἢ ἐκτεταμένη περιφέρεια ἦτο κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εὐρύτατος ναός, ὅπου ἐδοξάζετο τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς ἀνέστη, ὄρε παιδιά! . . .

Ἡ φωνὴ ἤχησεν ἐκ τρίτου. Συγχρόνως παρὰ τὸ φῶς τῆς λαμπάδος ἐφάνη ἀναλαμπὴ πυρολίθου καὶ μετὰ μίαν στιγμὴν διεχύθη ἀνά τὴν ἔκτασιν βαρὺς βρόμος πυροβόλου. Ὁ ἱερεὺς ὀλίγον διαφέρων κατὰ τὴν καίθευσιν τῶν περίξ ἀκροατῶν του, ἀφελῆς ὅπως αὐτοί, δοξολογῶν τὸν Θεόν του ὅπως καὶ οἱ ποιμένες, καὶ οἱ ὑλοτόμοι, καὶ οἱ ἀνθρακεῖς, μετὰ τοὺς ὁποίους ἔζησε καὶ ἀνετράφη, ἔδιδεν ἀπ' ἐκεῖ πρώτος, μετὰ τὸ ἄγγελμα τῆς Ἀναστάσεως, τὸ σύνθημα τῶν πυροβολισμῶν καὶ τῆς χαρᾶς.

Εὐθὺς ὡσεὶ ὅλη ἐκείνη ἢ ἔκτασις κατείχετο ὑπὸ στρατοῦ, παραμονεύοντος καὶ ἐπιπίπτοντος αἰφνης κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, πλεῖστοι ἐξῆλθον πυροβολισμοί, φωτίσαντες δι' ἀστραπιαίας ταχύτητος χλοαζούσας ράχεις, λαγκάδια καθυρά, δένδρα καὶ καλύδας, πρόβατα καὶ μανδριά. Οἱ βλάχοι ἐν ἐξῆλλῳ ἐνθουσιασμῷ μετεδίδον πρὸς ἀλλήλους τὴν εὐχάριστον εἰδησιν τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς ἀνέστη, ρε ἀδέρφια! . . .

— Ἀληθινῶς ἀνέστη! . . . ἀληθινῶς ἀνέστη! . . .

— Ζῆ καὶ βασιλεύει, ὄρε μπράττοι! . . . ζῆ καὶ βασιλεύει! . . .

Ἡδὴ πολυάριθμα μικρὰ φῶτα ἐπλανῶντο κατὰ διαφόρους διευθύνσεις· τὰ βλαχόπουλα ἔσπευδον προθύμως νὰ μεταφέρωσιν εἰς τοὺς ἄλλους τὸ Ἅγιον φῶς, ὅπερ ἔλαβον ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ ἱερέως. Μετ' ὀλίγον ὅλοι αἱ ράχεις, πεπληρωμέναι μικρῶν φῶτων, ἐφεγγασβόλου ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἐν μέσῳ τῆς σκοτίας, ὡς ἀδάμαντες πολυάριθμοι. Ἀπὸ ἐκάστης καλύθης τὰ καρσοφύλλια καὶ αἱ ἀσημοπιστόλαι ἤστραπτον καὶ ἐβρόντων καὶ αἱ σφαῖραι δεσταυροῦντο εἰς τὰ ὕψη συρίζουσαι. Τὰ ἐντὸς τῶν μανδριῶν πρόβατα ἐβέλαζον καὶ ἐπήδων πεφοβισμένα ἐκ τῶν κρότων· οἱ σκύλοι ὑλάκτου, οἱ ἵπποι ἐχρεμέτιζον καὶ ὅλη ἢ ἔκτασις ἦτο πλήρης συμμιγῶς καὶ ἀκατάληπτου θορόβου. . .

Ἡ ράχη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνεφάνη τὸ πρῶτον τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦτο ἤδη κατάφωτος. Εἶκοσιν ἕως εἰκοσιπέντα βλάχοι, ἄσκαπεῖς, μετὰ τὴν λαμπάδα ἀνημμένην εἰς χεῖρας, ἐγονυπέτου περίξ τοῦ ἱερέως,

ὁ ὅποιος ἔρθιος ἐκίνει τὴν λαμπάδα τοῦ ἄνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ψάλλων τὸ «Χριστὸς ἀνέστη», καταλαμπόμενος ὑπὸ τοῦ φωτός...

Δημώδεις παροιμίαι περὶ τοῦ Πάσχα.

Ἄν τὰ φῶτα φωτερὰ
καὶ τὰ λάμπρα σκοτεινὰ
χαρὰ ἔς τὸ βοῦ καὶ ἔς τὸ ζευγά.

Παροιμία τῆς Θήρας. Ὅταν τὴν 1 Ἰανουαρίου ὁ καιρὸς εἶναι εὐδαίος, τὸ δὲ Πάσχα συννεφώδης καὶ βροχερὸς ἢ συγκρομιδὴ θὰ εἶναι πλουσία.

* Ἀσχημὴ ἢ Λαμπρὴ ὅταν βρέξη,
κί ὁ φτωχὸς ὅταν δὲν ἔχη.

Καὶ τὰ Φῶτα φωτερὰ,
καὶ τὸ Πάσχα βροχερό,
ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται κ' ἢ Κρήτη καμαρώνει.

Παροιμία τῆς Μάνης.

Νά εἶχα Πάσχα νά τρωγα καὶ ξέπασχα νά φόρηγα.

Παροιμία τῆς Γορτυνίας. Ἐν Μεσσηνίᾳ φέρεται ἄλλως:

Νά εἶχα τοῦ Χριστοῦ νά φάω καὶ τὴ Λαμπρὴ νά φόρηγα.

Ἐπειδὴ τὸ Πάσχα ἰδίως φοροῦσι καινουργῆ ἐνδύματα.

Νά ἦταν τὰ φῶτα φωτεινὰ καὶ ἡ λαμπρὴ βροχάτη.

Παροιμία τῆς Ἠπείρου.

Σὰν πᾶν Χριστοῦγεννα στεγνὰ καὶ Φῶτα χιονισμένα,
καὶ ἡ λαμπρὴ βροχοῦμενη, τὰμπάρια γιομισμένα.

Παροιμία τῆς Λευκάδος. Ἦτοι αἱ σιταποθῆκαι θὰ γεμισώσιν, ἂν δὲν βρέξη τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστοῦγεννῶν, βρέξη δὲ τὸ Πάσχα.

Τὴ μιὰ ἡμέρα Πάσχα
καὶ τὴν ἄλλη χάσκα.

Ἐπὶ τῶν μὴ μεριμνῶντων περὶ τῆς αὔριον, αἵτινες μεθ' ἡμέρας σπατάλης καὶ τρυφῆς διέρχονται ἡμέρας στερήσεων.—Ἐτέρα δὲ παροιμία

* Ἄλλος Πάσχα
κί ἄλλος χάσκα

διὰ τῶν αὐτῶν ὁμοιοκαταληξιῶν ἐκφράζει διάφορον ἔννοιαν ὅτι ἄλλοι μὲν τρυφῶσι, ἄλλοι δὲ λιμώττουσιν.

Τρεῖς ἔς τὰ Γέννα τρεῖς ἔς τὰ Φῶτα κ' ἔξη τὸ Μεγάλο [Πάσχα.

ἢ καὶ ἄλλως: κ' ἔξη τὴν ἀνάστασι· ὅτι καθ' ἐκάστην τῶν ἑορτῶν τούτων ἡ ἀργία δὲν πρέπει νὰ διαρκῆ πλείονας τῶν τριῶν ἡμερῶν.

Χαρὰ ἔς τὰ Φῶτα τὰ στεγνὰ καὶ τὴ Λαμπρὴ βροχέμενη.
ἢ ἄλλως ἐν Πάτραις: ἀτὰ Γέννα τὰ στεγνὰ καὶ πληρέστερον

Χαρὰ ἔς τὰ Γέννα τὰ στεγνὰ καὶ τὴν Λαμπρὰν νὰ βρέξη,
καὶ τὰ Φῶτα χιονισμένα,
καὶ τ' ἀμπάρια γιομισμένα.

ἢ ἄλλως:

Χαρὰ ἔς τὰ Γέννα τὰ στεγνὰ, τὰ Φῶτα χιονισμένα
καὶ τὴ Λαμπρὴ βροχοῦμενη, τὰμπάρια γιομισμένα
Ν. Γ. Π.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΤΟ ΧΡΥΣΟΥΝ ΟΚΤΑΠΟΔΙΟΝ

Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα ἀλιεῖς ἐκ Καλύμνου ἤλιεον ἐπὶ λέμβου ὀκτάποδας παρὰ τὴν νῆσον Φάρμακον, οὐ μακρὰν τῆς Καλύμνου, ὅτε αἰφνης μετ' εὐνοήτου ἐκπλήξεως διεκρίνον εἰς τοὺς πλοκάμους ἑνὸς ὀκτάποδος χρυσὰ νομίσματα. Τὸ πρᾶγμα τοῖς ἐφάνη ἀπίστευτον, πλὴν ἐπίστευσαν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των. Τὰ χρυσὰ νομίσματα ἔλαμπον! Τότε βυθίζουσι τὸ βλέμμα ἐντὸς τῶν ἡρεμούντων ἐκεῖ ὑδάτων καὶ διακρίνουσιν ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἄλλα πολλὰ νομίσματα στίλβοντα ἐκ τῶν ἀντανακλάσεων τοῦ ἡλίου. Οἱ πτωχοὶ ἀλιεῖς κατὰπληκτοὶ ἐπὶ τῷ ἀπρόπτω εὐρήματι δὲν ἔχασαν καιρὸν. Εἰς αὐτῶν ἐκδύεται καὶ ρίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν. . . . Ὅτε δ' ἀνήλθεν ἐκράται τριακοντάδα χρυσῶν νομισμάτων! Αἱ καταδύσεις ἐξηκολούθησαν, οὕτω δὲ τὸ συλλεχθὲν ποσὸν ἀνήλθεν εἰς τριακόσια χρυσὰ νομίσματα, ἀτινα ἦσαν τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Διμοίρασαν τὸν θησαυρὸν καὶ ἐν χαρᾷ ἀπέπλευσαν εἰς Καλύμνον. Ἄλλ' ὁ δαίμων τῆς πλεονεξίας ἀπαύστως ἀνησύχει αὐτοὺς. Μετὰ πάροδον ὀλίγων ἡμερῶν ἐπανέρχονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀρχονται πάλιν ἐρευνῶντες ἐπὶ τῶν βράχων αὐτῆς. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπέδιδοντο πυρετωδῶς εἰς τὰς ἐρεῦνας των, καπνὸς μαῦρος ἐπεράνη ἐν τῷ στερεώματι καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀτμῶπλοιοι ἐπροχώρησε πρὸς αὐτοὺς. Ἦτο δὲ τὸ ἐν Ἀλικαρνασσῶ σταθμισθὸν τουρκικόν, ὁ πλοίαρχος τοῦ ὁποίου μαθὼν τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ θησαυροῦ ἤρχετο ὅπως ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα. Συλλαμβάνει τοὺς ἀλιεῖς, ὑποβάλλει αὐτοὺς εἰς ἀνάκρισιν, καὶ πληροφορεῖται πᾶσας τὰς λεπτομερείας τῆς ἀνακαλύψεως. Πάντα δὲ τὰ χρυσὰ νομίσματα κατασχεθέντα παρεδόθησαν εἰς τὰς ἀρχάς τῆς Ἀλικαρνασσῶ.

ΕΔΩ Κ' ΕΚΕΙ

Λόγος συγγνώμης.

— Εἶδα χθὲς ἔς τὸ χορὸν, Μαρία, πολλὰς τρυφερότητες εἶχες μετ' ἡν Ἐλένην δὲν ἦσεν μαλωμένη μαζὶ τῆς;

— Ναι, ψυχὴ μου! μὰ χθὲς ἦτον τόσο ἀσχημὴ ἔς τὸ χορὸν καὶ κακοντυμένη πού τὴν ἐσυχώρεσα.

Εἰδύλλιον.

Ἐκεῖνος (μετὰ θέρμης). Γιὰ νὰ ζήσω μαζὺ σου θὰ παραιτοῦσα ὅλα πατριδὰ, γονεῖς, φίλους, δόξαν, περιουσίαν. . . .

Ἐκεῖνη (μετ' ἀφελείας). Καὶ τί θὰ ἔμνευε τότε γιὰ μένα;